

MINISTERSTWO GOSPODARKI

***EWOLUCJA
SEKTORA USŁUG W POLSCE
W LATACH 1995- 2008***

DEPARTAMENT
ANALIZ I PROGNOZ

Warszawa, kwiecień 2010 rok

Spis treści

1.	WSTĘP	3
2.	UWAGI METODOLOGICZNE.....	4
3.	SEKTOR USŁUG W POLSCE	5
3. 1.	Dynamika PKB oraz wartości dodanej w sektorze produkcyjnym i w sektorze usług..	5
3. 2.	Realny i nominalny wzrost wartości dodanej brutto w sektorze usług i w sektorze produkcyjnym. Udział sektora usług w wartości dodanej brutto w cenach bieżących..	6
3. 3.	Struktura wartości dodanej brutto w sektorze usług	8
3. 4.	Pracujący w sektorze usług	10
3. 5.	Podmioty gospodarcze w sektorze usług	11
4.	KRAJOWY SEKTOR USŁUG NA TLE INNYCH PAŃSTW	12
4. 1.	Udział sektora usług w wartości dodanej brutto i w liczbie pracujących	12
4. 2.	Międzynarodowa wymiana usług.....	16
5.	SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE, E-GOSPODARKA	22
6.	INWESTYCJE ZAGRANICZNE W SEKTORZE USŁUG.....	27
7.	REASUMPCJA I WNIOSKI	29

1. WSTĘP

Działalność gospodarczą z punktu widzenia powstałego efektu można podzielić na produkcyjną i usługową. Działalność produkcyjna zaspokaja materialne potrzeby społeczeństwa, a jej efektem są nowo powstałe dobra. Natomiast działalność usługowa zaspokaja potrzeby niematerialne. Efekt tej działalności (usługi) nie ma charakteru materialnego. Usług, w przeciwieństwie do produktów, nie można magazynować ani tworzyć ich zapasów.

Usługi dzielą się na dwie grupy: rynkowe i nierynkowe. Do pierwszej zalicza się handel, naprawy, działalność hotelarską i gastronomiczną, transport, gospodarkę magazynową i łączność, pośrednictwo finansowe i usługi finansowe a także obsługę nieruchomości i firm. Do drugiej grupy należą usługi wynikające głównie z funkcji państwa, a mianowicie: ochrona zdrowia i opieka społeczna, edukacja, obrona narodowa i administracja publiczna.

W latach 60. XX wieku narodziła się koncepcja społeczeństwa postindustrialnego (poprzemysłowego), często także nazywanego społeczeństwem informacyjnym. Wysoka automatyzacja procesów produkcyjnych spowodowała szybki wzrost wydajności pracy i produkcji przemysłowej, a w konsekwencji zmniejszenie zapotrzebowania na pracę w przemyśle. Nastąpił przepływ pracujących do działalności usługowej i wzrost zapotrzebowania społecznego na różnego rodzaju usługi (zdrowotne, edukacyjne, kulturalne, menedżerskie, biznesowe), których świadczenie wymagało posiadania dużej wiedzy specjalistycznej. Jednocześnie następował i następuje szybki rozwój technologii teleinformatycznych, usług komputerowych i telefonii komórkowej. Wzrastało i wzrasta zapotrzebowanie na wytwarzanie, przetwarzanie i przesyłanie informacji. Najcenniejszym dobrem staje się informacja. Cywilizacja zmierza w stronę społeczeństwa informacyjnego, w którym informacja jest intensywnie wykorzystywana w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturalnym i politycznym, które posiada bogate środki komunikacji i przetwarzania informacji, będące podstawą tworzenia większości wartości dodanej brutto oraz zapewniające źródło utrzymania większości ludzi. Za główne czynniki tworzenia wartości dodanej uznawane są wiedza, kapitał i praca. Gospodarka w coraz większym stopniu staje się gospodarką opartą na wiedzy.

Gospodarka polska od początku lat 90. próbuje przezwyciężyć deformacje gospodarcze z poprzedniego okresu. Jedną z nich był niski udział usług w tworzeniu PKB i w ogólnym zatrudnieniu w gospodarce. Od początku lat 90. udział przemysłu w ogólnym zatrudnieniu spada, a zwiększa się udział zatrudnienia w usługach. Nadal jednak Polskę czekają procesy tworzenia gospodarki postindustrialnej – dalszego zmniejszenia udziału przemysłu w tworzeniu wartości PKB i wyraźnego wzrostu udziału usług. Bez szybkiej modernizacji gospodarki polskiej i zmiany jej struktury w kierunku rozwoju usług nie uda się w Polsce zwiększyć zatrudnienia¹.

W opracowaniu przedstawiono zmiany zachodzące w krajowym sektorze usług w okresie 1995-2008 (w przypadku braku odpowiednich danych w latach 2000-2008) w wartości dodanej brutto, liczbie pracujących, liczbie podmiotów gospodarczych, a także światowe tendencje rozwoju sektora usług w latach 1995-2008 i sytuację Polski na tle wybranych krajów rozwiniętych i krajów rozwijających się.

¹ Usługi w gospodarce polskiej – Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz – 2003. Mimo upływu kilku lat stwierdzenie to pozostaje aktualne.

2. UWAGI METODOLOGICZNE

W gospodarce narodowej wyróżnia się trzy sektory:

- sektor I – rolniczy,
- sektor II – przemysłowy,
- sektor III – usługowy.

W polskim prawodawstwie usługi obejmują różne rodzaje działalności gospodarczej. Z jednej strony występują usługi wymagające kwalifikacji manualnych, łatwo poddających się standaryzacji. Z drugiej strony występują usługi angażujące pracowników o wysokim poziomie wiedzy i specjalizacji, trudniej poddające się standaryzacji. Szybki postęp technologiczny sprzyja powstawaniu nowych dziedzin usług, dlatego też niełatwo jest sklasyfikować usługi, a tym samym odpowiednio je opisać. Zwyczajowo stosuje się klasyfikację zawartą w Polskiej Klasyfikacji Działalności ze względu na możliwości, jakie stwarza statystyka.

Tabela 1 Sekcje gospodarki wg klasyfikacji PKD 2004²

Symbol	Nazwa
A	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo
B	Rybactwo
C	Górnictwo
D	Przetwórstwo przemysłowe
E	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę
F	Budownictwo
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego
H	Hotele i restauracje
I	Transport, gospodarka magazynowa i łączność
J	Pośrednictwo finansowe
K	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej
L	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne
M	Edukacja
N	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna
O	Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna pozostała
P	Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników

Źródło: GUS

Do sektora I (rolniczego) zalicza się sekcje A i B.

Do sektora II (przemysłowego) zalicza się sekcje C, D, E i F.

Do sektora III (usługowego) zalicza się pozostałe, nie wymienione wyżej sekcje gospodarki.

Dodatkowo sektor usługowy dzieli się na usługi rynkowe i usługi nierynkowe.

Do usług rynkowych zalicza się sekcje G, H, I, J, K, O, P.

Do usług nierynkowych zalicza się sekcje L, M, oraz N.

² Obecnie obowiązuje klasyfikacja PKD 2007. GUS w statystyce dotyczącej PKB stosuje jednak w dalszym ciągu klasyfikację PKD 2004. Z tego względu w niniejszym opracowaniu stosowana jest także klasyfikacja PKD 2004.

Ważną grupę stanowią usługi biznesowe zwane też usługami dla przedsiębiorczości. Dynamizują one tempo wzrostu gospodarki oraz podnoszą poziom konkurencyjności gospodarki.

Istotną rolą usług biznesowych jest to, że wiele funkcji przedsiębiorstwa może być realizowanych zarówno przez własne służby przedsiębiorstwa, jak też zleczanych na zewnątrz. Wynika to z daleko posuniętego poziomu pracy i łączącej się z tym specjalizacji, postępu technicznego i występującej konkurencji. Usługi dla biznesu umożliwiają zmniejszenie kosztów przedsiębiorstwa. Ich świadczenie przez wyspecjalizowane, profesjonalne firmy pozwala na podniesienie jakości wielu działań, będących przedmiotem tych usług.

W skład usług biznesowych wchodzi następujące rodzaje działalności:

- wynajem samochodów osobowych i pozostałych środków transportu,
- wynajem maszyn i urządzeń,
- wypożyczanie artykułów użytku osobistego, domowego,
- doradztwo w zakresie sprzętu komputerowego i oprogramowania,
- przetwarzanie danych i działalność związana z bazami danych,
- konserwacja i naprawa maszyn biurowych,
- działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa i doradztwo,
- działalność reklamowa,
- działalność związana z pośrednictwem pracy,
- działalność dochodzeniowo-detektywistyczna i ochroniarska,
- sprząatanie i czyszczenie obiektów.

3. SEKTOR USŁUG W POLSCE³

3. 1. Dynamika PKB oraz wartości dodanej w sektorze produkcyjnym i w sektorze usług

Zmiany PKB i wartości dodanej brutto w czasie następują zgodnie z zasadą cyklu koniunkturalnego.

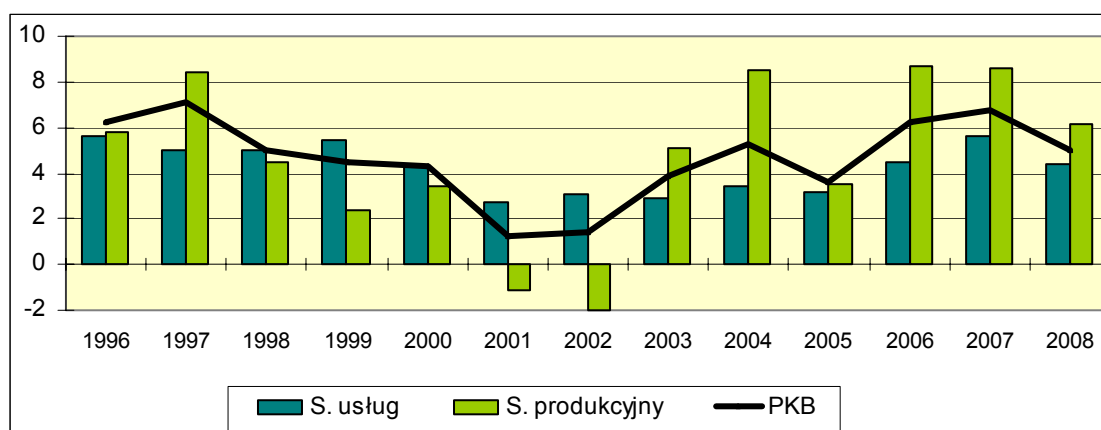
O ile jednak w okresach przyspieszania i zmniejszania tempa wzrostu gospodarczego PKB i całkowita wartość dodana brutto zmieniają się w takim samym lub zbliżonym tempie, o tyle dwie składowe wartości dodanej brutto w okresach tych reagują w odmienny sposób. Bardziej wrażliwy na zmiany koniunkturalne jest sektor produkcyjny. W okresach przyspieszania tempa wzrostu następuje szybki przyrost wartości dodanej w tym sektorze, któremu towarzyszy jednocześnie znacznie wolniejsze przyspieszenie wzrostu wartości dodanej brutto w sektorze usług. W okresach spowolnienia wzrostu gospodarczego następuje natomiast gwałtowny spadek tempa wzrostu w sektorze produkcyjnym i umiarkowany spadek w sektorze usług.

Amplituda wahań tempa wzrostu wartości dodanej brutto w sektorze usług w długim okresie jest znacznie mniejsza od rozpiętości wahań w sektorze produkcyjnym. W gospodarce polskiej w latach 1996-2008 maksymalne tempo wzrostu wartości dodanej w sektorze usług

³ W celu uproszczenia analizy, gospodarkę narodową podzielono na dwa sektory, produkcyjny i usługowy. Do sektora produkcyjnego zaliczono rolnictwo, rybołówstwo, przemysł i budownictwo. Pozostałe sekcje gospodarki tworzą sektor usług, w ramach którego wyróżnia się usługi rynkowe i nierynkowe.

miało miejsce w latach 1996 i 2007 (5,6%), a minimalne w 2001 roku (2,7%). W przypadku sektora produkcyjnego najwyższe tempo odnotowano w 2006 roku (8,7%), a w 2002 roku doszło do 2-proc. spadku. Amplituda wahań w sektorze produkcyjnym wyniosła 10,7 pkt. proc., podczas gdy w sektorze usług 2,9 pkt. proc. Z analizy powyższych danych można sformułować następujący wniosek: **względnie stabilne tempo wzrostu wartości dodanej w sektorze usług jest czynnikiem umożliwiającym wzrost PKB w okresach dekonjunktury.**

Wykres 1 Roczne zmiany PKB oraz wartości dodanej brutto w sektorze usług i w sektorze produkcyjnym (ceny stałe w %)

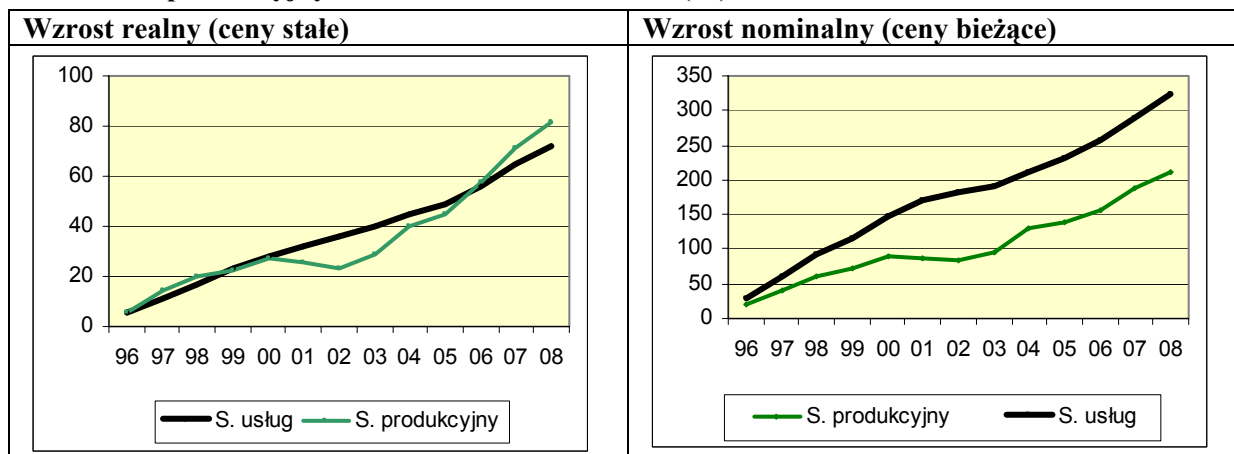

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

3. 2. Realny i nominalny wzrost wartości dodanej brutto w sektorze usług i w sektorze produkcyjnym. Udział sektora usług w wartości dodanej brutto w cenach bieżących

W 2008 roku wartość brutto w cenach stałych w sektorze usług była o 71,6% wyższa w stosunku do roku 1995. W sektorze produkcyjnym wzrost był szybszy i wyniósł 81,8%. Natomiast w cenach bieżących wzrost w sektorze usług wyniósł 323,8%, a w sektorze produkcyjnym 210,5%. W cenach bieżących wzrost wartości dodanej w sektorze produkcyjnym był wolniejszy niż w sektorze usług.

Wykres 2 Realny i nominalny wzrost wartości dodanej w sektorze usług i w sektorze produkcyjnym w stosunku do roku 1995 (%)

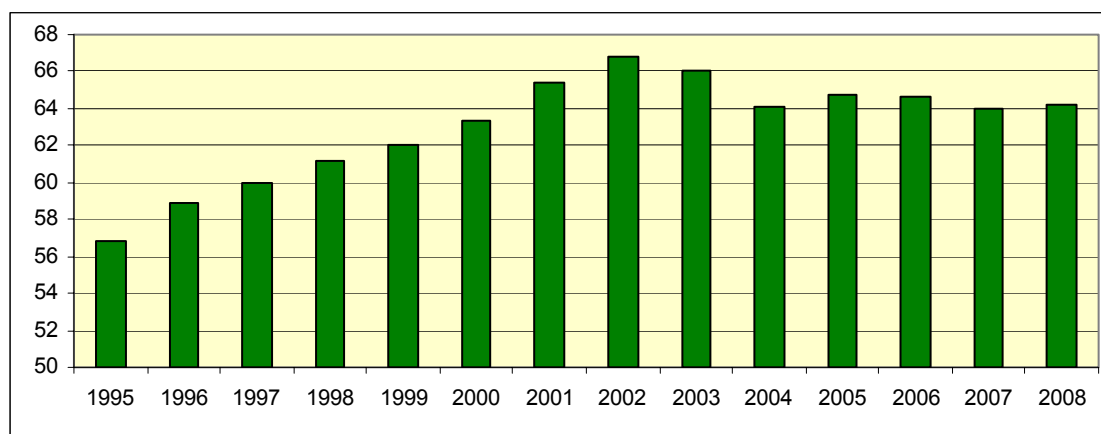

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

Stosunkowo niewielka różnica realnego wzrostu wartości dodanej w obu omawianych sektorach na korzyść sektora produkcyjnego, przy jednoczesnej dużej różnicy wzrostu liczonego w cenach bieżących na korzyść sektora usług świadczy o szybszym tempie wzrostu cen w sektorze usług. Wysoki poziom cen w sektorze usług potwierdzają też badania porównawcze z sąsiednimi krajami. Wg ocen OECD⁴, ogólna wartość kosztów mierzona za pomocą średniej marży wynikającej z różnicy cen i kosztów (price-cost margin) jest o 10-20% wyższa w Polsce niż w innych krajach grupy wyszehradzkiej.⁵ Marże cena-koszt są niższe w produkcji, ponieważ konkurenci zagraniczni muszą je ograniczać. Skutkiem tego jest wzrastający udział sektora usług w całkowitej wartości dodanej brutto wg rachunku operującego cenami bieżącymi. Koszty, a zatem i ceny, wydają się być jednak zbyt wysokie (w kontekście kosztów absolutnych i względnych wobec innych krajów) w prawie wszystkich sektorach (za wyjątkiem transportu), zwłaszcza w nieruchomościach, budownictwie, finansach i innych usługach biznesowych oraz handlu detalicznym.

W 1995 roku udział wartości dodanej wytworzonej w sektorze usług w ogólnej wartości dodanej wyniósł 56,8%. Do 2002 roku następował sukcesywny wzrost udziału do 66,8% (w roku 2002 miał miejsce najgłębszy spadek wartości dodanej w sektorze produkcyjnym). W kolejnych latach, z uwagi na relatywnie wysokie tempo wzrostu PKB, jak również wartości dodanej w sektorze produkcyjnym, omawiany wskaźnik nieco się obniżył i w ostatnich latach utrzymuje się na poziomie ok. 64% (w 2008 roku 64,2%).

Wykres 3 Zmiany udziału wartości dodanej brutto sektora usług w całkowitej wartości dodanej brutto w latach 1995-2008 (ceny bieżące w %)

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

Analiza danych statystycznych z okresu 1996-2008 prowadzi do następującego wniosku: **w długim okresie w rachunku prowadzonym w cenach bieżących następuje wzrost wartości dodanej wytworzonej w sektorze usług w ogólnej wartości dodanej.**

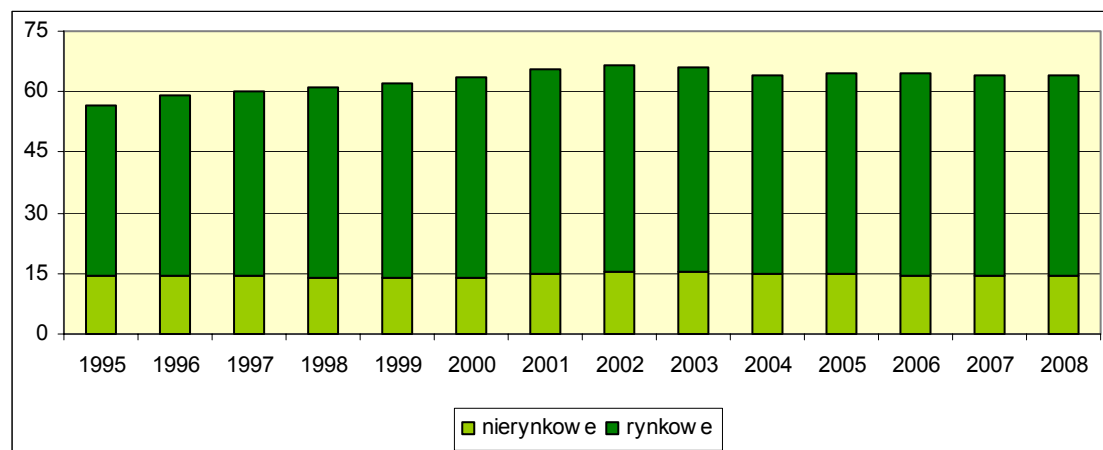
⁴ OECD, *Economic Surveys: Poland*, Paryż, 2010.

⁵ H.Boulhol, *Pro-competitive effect of trade and non-decreasing price-cost margins*, "Oxford Bulletin of Economics and Statistics", 2010 w przygotowaniu oraz J. Hagemeyer, M. Gradzewicz, *Impact of competition and business cycles on the behaviour of monopolistic mark-ups in the Polish economy*, MPRA Paper, No. 15759, 2007.

3. 3. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze usług

Sektor usług dzieli się na sektor usług rynkowych oraz sektor usług nierynkowych. W strukturze wartości dodanej brutto wytworzonej w gospodarce znacznie większe znaczenie ma sektor usług rynkowych, którego udział w ostatnich latach jest ponad 3-krotnie wyższy od udziału sektora usług nierynkowych.

Wykres 4 Udział sektora usług rynkowych i nierynkowych w wartości dodanej brutto wytworzonej w gospodarce (ceny bieżące, w %)

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

Tabela 2 Wartość dodana brutto i jej struktura w sektorze usług

	Wartość dodana brutto (ceny bieżące) w mln zł		Udział w wartości dodanej sektora usług (ceny bieżące) w %		
	2000	2008	1995	2000	2008
Handel i naprawy	128 877	201 090	36,7	30,7	28,1
Hotele i restauracje	8 311	13 756	1,6	2,0	1,9
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	43 418	78 268	12,1	10,4	10,9
Pośrednictwo finansowe	32 588	58 578	2,4	7,8	8,2
Obsługa nieruchomości i firm	87 054	154 398	15,0	20,8	21,6
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna pozostała	24 266	42 775	7,1	5,8	6,0
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	3 997	6 094	0,0	1,0	0,9
Razem sektor usług rynkowych	328 511	554 959	74,9	78,3	77,5
Administracja publiczna, obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	40 114	66 445	10,1	9,6	9,3
Edukacja	29 192	52 704	7,5	7,0	7,4
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	21 600	41 905	7,5	5,2	5,9
Razem sektor usług nierynkowych	90 906	161 054	25,1	21,7	22,5
OGÓŁEM SEKTOR USŁUG	419 417	716 013	100,0	100,0	100,0
SEKTOR PRODUKCYJNY	242 807	398 578	x	x	x
OGÓŁEM	662 224	1 114 591	x	x	x

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

Bardziej stabilnym udziałem charakteryzuje się sektor usług nierynkowych, którego partycypacja w ogólnej wartości dodanej w ostatnich latach wynosi nieco poniżej 15%. Najwyższy udział sektor ten odnotował w 2003 roku (15,6%), a najniższy w 2000 roku (13,7%).

Sektor usług rynkowych w latach 1995-2002 zwiększał sukcesywnie swój udział z 42,3% do 51,4% w ogólnej wartości dodanej. W ostatnich latach udział tego sektora kształtuje się w wysokości prawie 50%. Udział sektora usług rynkowych w wartości dodanej całego sektora usług zwiększył się z 74,9% w roku 1995 do 77,5% w 2008 roku.

Oprócz wyżej wskazanych zmian w strukturze wewnętrznej sektora usług następują także zmiany na niższych poziomach agregacji.

Do działów sektora usług wykazujących największy wzrost udziału w tworzeniu wartości dodanej należy pośrednictwo finansowe oraz obsługa nieruchomości i firm. Udział pierwszego z tych działów zwiększył się prawie 3,5-krotnie. Łącznie w tych działach wytworzono w 1995 roku około 1/6 wartości dodanej, a w 2008 roku prawie 1/3.

Znaczący spadek udziału dotyczy handlu i napraw oraz ochrony zdrowia i pomocy społecznej. Łączna partycypacja tych działów obniżyła się z 44,2% w 1995 roku do 34,0% w 2008 roku.

Wraz z postępującym procesem transformacji gospodarki następuje wzrost udziału sektora prywatnego w tworzeniu wartości dodanej w sektorze usług. W 2000 roku udział tego sektora stanowił 67,5%, a w 2008 roku 72,7%. Do najbardziej sprywatyzowanych należą: handel i naprawy (99,4%), obsługa nieruchomości i firm (92,3%) oraz pośrednictwo finansowe (87,1%). W ostatnich latach procesy prywatyzacyjne najszybciej następowały w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności oraz w ochronie zdrowia i pomocy społecznej.

Tabela 3 Struktura własnościowa wytworzonej wartości dodanej w sektorze usług

	2000		2008	
	Sektor publiczny	Sektor prywatny	Sektor publiczny	Sektor prywatny
Handel i naprawy	1,6	98,4	0,6	99,4
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	52,0	48,0	23,2	76,8
Pośrednictwo finansowe	26,0	74,0	12,9	87,1
Obsługa nieruchomości i firm	11,6	88,4	7,7	92,3
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna pozostała	30,9	69,1	30,6	69,4
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	0,0	100,0	0,0	100,0
Razem sektor usług rynkowych	15,6	84,4	9,6	90,4
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	100,0	0,0	100,0	0,0
Edukacja	92,4	7,6	90,9	9,1
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	82,0	18,0	65,6	34,4
Razem sektor usług nierynkowych	93,3	6,7	88,1	11,9
OGÓLEM SEKTOR USŁUG	32,5	67,5	27,3	72,7

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

3. 4. Pracujący w sektorze usług

W sektorze usług w 2008 roku pracowało prawie 8 mln osób (wg stanu na koniec roku). W porównaniu z rokiem 1995 liczba pracujących wzrosła o 24,9%. W tym samym czasie w sektorze produkcyjnym liczba pracujących zmniejszyła się o 6,8%, do 6,1 mln osób. Udział sektora usług w liczbie pracujących zwiększył się z 49,4% w roku 1995 do 56,6% w roku 2008.

Tabela 4 Pracujący w sektorze usług wg stanu na koniec roku

	Pracujący w tys.			Udział w liczbie pracujących w sektorze usług w %			(4:2) w %
	1995	2000	2008	1995	2000	2008	
1	2	3	4	5	6	7	8
Handel i naprawy, w tym	1 903,1	2 074,6	2 268,8	29,9	28,7	28,5	119,2
- handel detaliczny, naprawa AGD	1 044,2	1 133,7	1 206,7	16,4	15,7	15,2	115,6
Hotele i restauracje	185,9	225,7	275,9	2,9	3,1	3,5	148,4
Transport, gospodarka magazynowa i łączność, w tym:	838,1	779,3	809,1	13,2	10,8	10,2	96,5
- poczta i telekomunikacja	190,8	191,2	176,8	3,0	2,6	2,2	92,7
Pośrednictwo finansowe	268,2	298,6	346,1	4,2	4,1	4,4	129,0
Obsługa nieruchomości i firm	554,3	822,6	1 132,6	8,7	11,4	14,2	204,3
- obsługa nieruchomości	153,5	181,4	210,8	2,4	2,5	2,7	137,3
- informatyka	26,2	50,5	102,5	0,4	0,7	1,3	391,2
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna pozostała	335,1	390,9	413,8	5,3	5,4	5,2	123,5
Razem sektor usług rynkowych	4 084,7	4 591,7	5 246,3	64,2	63,6	66,0	128,4
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	381,3	822,2	919,4	6,0	11,4	11,6	241,1
Edukacja	896,4	902,8	1 038,5	14,1	12,5	13,1	115,9
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	1 003,4	908,2	747,6	15,8	12,6	9,4	74,5
Razem sektor usług nierynkowych	2 281,1	2 633,2	2 705,5	35,8	36,4	34,0	118,6
OGÓLEM SEKTOR USŁUG	6 365,8	7 224,9	7 951,8	100,0	100,0	100,0	124,9
OGÓLEM SEKTOR PRODUKCYJNY	6 526,1	6 132,9	6 085,4	x	x	x	93,2
OGÓLEM GOSPODARKA	12 891,9	13 357,8	14 037,2	x	x	x	108,9

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

Sektor usług rynkowych zwiększył swój udział w liczbie pracujących w usługach z 64,2% w 1995 roku do 66,0% w 2008 roku. Największy wzrost pracujących nastąpił w administracji publicznej, obronie narodowej oraz obowiązkowych ubezpieczeniach społecznych i zdrowotnych (o 141,1%). Udział tego działu w liczbie pracujących sektora usług zwiększył się z 6,0% do 11,6%. Wysoki, ponad dwukrotny wzrost zatrudnienia miał miejsce w obsłudze nieruchomości i firm. Partycypacja tego działu wzrosła z 8,7% do 14,2%. W zaliczanej do obsługi nieruchomości i firm informatyce liczba pracujących wzrosła prawie czterokrotnie. Spadek liczby pracujących nastąpił w dwóch działach: ochronie zdrowia i pomocy społecznej

oraz w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności. Pierwszy z tych działów zmniejszył swój udział w liczbie pracujących z 15,8% do 9,4%, a drugi z 13,2% do 10,2%.

Mimo wzrostu liczby pracujących, zmniejszenie udziału odnotowano m. in. w handlu i naprawach (z 29,9% do 28,5%) oraz w edukacji (z 14,1% do 13,1%).

Rozwój sektora usług przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy. Wzrostowi liczby pracujących w badanym okresie w sektorze usług towarzyszył spadek liczby pracujących w sektorze produkcyjnym. Liczba pracujących w usługach zwiększyła się o 1,6 mln osób, a liczba pracujących w sektorze produkcyjnym spadła o 0,4 mln osób.

3. 5. Podmioty gospodarcze w sektorze usług⁶

W 2008 roku było zarejestrowanych 3.757 tys. podmiotów gospodarczych (łącznie z jednostkami osób fizycznych). W stosunku do roku 2000 liczba podmiotów wzrosła o 18,0%. W sektorze usług liczba podmiotów wynosiła 2.857 tys. i wykazała wzrost o 20,1%. Udział podmiotów sektora usług w liczbie podmiotów ogółem zwiększył się z 74,7% do 76,1%.

Tabela 5 Podmioty gospodarcze w sektorze usług wg stanu na koniec roku

1	Podmioty w tys.		Udział w sektorze usług w %		(3:2) w %
	2000	2008	2000	2008	
	2	3	4	5	6
Handel i naprawy, w tym	1 106,8	1 136,4	46,5	39,8	102,7
- handel detaliczny, naprawa AGD	731,2	727,5	30,7	25,5	99,5
Hotele i restauracje	94,8	115,1	4,0	4,0	121,4
Transport, gospodarka magazynowa i łączność, w tym:	254,1	269,2	10,7	9,4	105,9
- poczta i telekomunikacja	1,9	8,8	0,1	0,3	463,2
Pośrednictwo finansowe, w tym	104,4	137,1	4,4	4,8	131,3
- pośrednictwo finansowe z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszów emerytalno-rentowych	7,5	18,9	0,3	0,7	252,0
Obsługa nieruchomości i firm	418,6	634,1	17,6	22,2	151,5
- obsługa nieruchomości	75,1	183,8	3,2	6,4	244,7
- informatyka	31,4	55,9	1,3	2,0	178,0
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna pozostała	185,3	266,5	7,8	9,3	143,8
Razem sektor usług rynkowych	2 164,0	2 558,4	91,0	89,5	118,2
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	19,2	27,0	0,8	0,9	140,6
Edukacja	62,4	97,2	2,6	3,4	155,8
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	133,3	174,7	5,6	6,1	131,1
Razem sektor usług nierynkowych	214,9	298,9	9,0	10,5	139,1
OGÓLEM SEKTOR USŁUG	2 378,9	2 857,3	100,0	100,0	120,1
OGÓLEM SEKTOR PRODUKCYJNY	806,1	899,8	x	x	x
OGÓLEM GOSPODARKA	3 185,0	3 757,1	x	x	118,0

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

⁶ Zarejestrowane w rejestrze REGON. Stan na koniec roku.

Liczba podmiotów w sektorze usług rynkowych (2.558 tys.) wzrosła w tempie wolniejszym niż w usługach pozarynkowych, odpowiednio o 18,2% i 39,1%. W rezultacie usługi rynkowe zmniejszyły swój udział w liczbie podmiotów sektora usług z 91,0% w 2000 roku do 89,5% w 2008 roku.

We wszystkich sekcjach sektora usług nastąpił wzrost liczby podmiotów, najszybszy w edukacji (o 55,8%) oraz w obsłudze nieruchomości i firm (o 51,5%). W sekcji obsługi nieruchomości i firm liczba podmiotów obsługujących nieruchomości wzrosła o 144,7%, a podmiotów informatycznych o 78,0%. W transporcie, gospodarce magazynowej i łączności liczba podmiotów poczty i telekomunikacji wzrosła ponad 4,5-krotnie.

Istotny spadek udziału podmiotów w ogólnej liczbie podmiotów sektora usług nastąpił w handlu i naprawach. Mimo to sekcja ta ma w dalszym ciągu najwyższy udział (39,8%). Na drugim miejscu jest obsługa nieruchomości i firm, która zwiększyła swą partycypację do 22,2%.

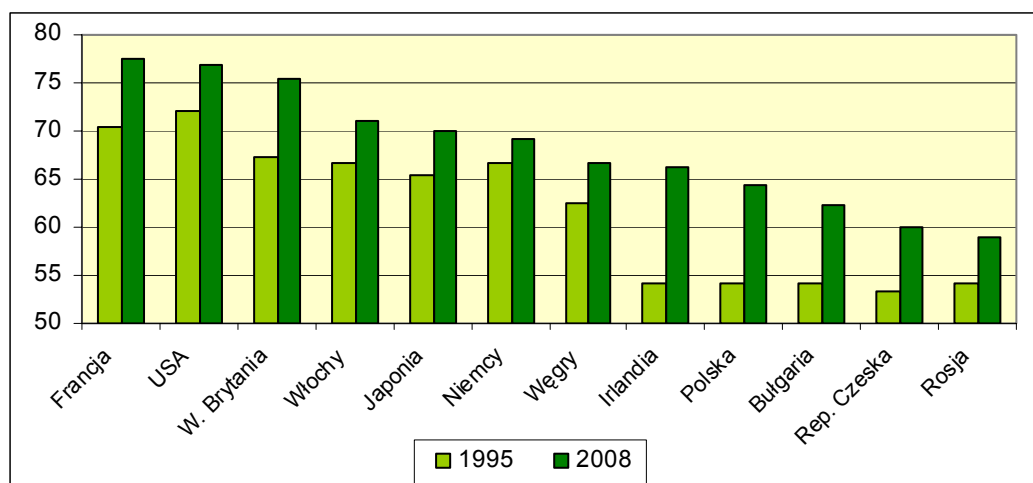
4. KRAJOWY SEKTOR USŁUG NA TLE INNYCH PAŃSTW

4. 1. Udział sektora usług w wartości dodanej brutto i w liczbie pracujących

W pierwszej dekadzie XXI wieku społeczeństwa krajów rozwiniętych i większości krajów rozwijających się można zaliczyć do społeczeństw postindustrialnych, tj. takich w których partycypacja sektora usług w tworzeniu wartości dodanej przekracza 50%.

W 2008 roku w USA, Francji i W. Brytanii udział sektora usług w wartości dodanej przekraczał 75%. W innych krajach wysoko rozwiniętych udział kształtował się z reguły na poziomie powyżej 70%. Dla pozostałych krajów wskaźnik jest niższy o około 10-15 pkt. proc. W Polsce udział wynosił 64,3%, na Węgrzech 66,6%, a w pozostałych spośród badanych krajów naszego regionu (Rep. Czeska, Słowacja, Rosja) zbliżał się do 60%. Jedynym spośród analizowanych krajów charakteryzujących się udziałem poniżej 50% były Chiny (40,1%).

Wykres 5 Zmiany udziału sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto w wybranych krajach w okresie 1995-2008

Źródło: GUS

W okresie ostatnich kilkunastu lat (od 1995 roku) we wszystkich badanych krajach nastąpił wzrost udziału sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto. Największą skalę wzrostu odnotowano w Irlandii (o 12,1 pkt. proc.), w Polsce (o 10,1 pkt. proc.) oraz w Chinach, w Wielkiej Brytanii oraz w Bułgarii. W Polsce w 1995 roku udział sektora usług w wartości dodanej brutto stanowił 54,2%. W porównaniu z USA różnica partycypacji uległa zmniejszeniu z 17,8 pkt. proc. w 1995 roku do 12,6 pkt. proc. w 2008 roku. Podobna sytuacja występuje także w porównaniu Polski z innymi krajami rozwiniętymi. Z roku na rok różnica ulega zatem zmniejszeniu, co oznacza że struktura naszej gospodarki zbliża się do struktury gospodarek krajów wyżej rozwiniętych.

Oprócz zmian zachodzących w strukturze wartości dodanej następują także zmiany w strukturze pracujących. Na skutek wyższej dynamiki pracujących w sektorze usług niż w gospodarce ogółem notuje się zwiększenie udziału liczby pracujących w sektorze usług w ogólnej liczbie pracujących.

Tabela 6 Zmiany udziału sektora usług w wartości dodanej brutto i w liczbie pracujących*

	Udział sektora usług w wartości dodanej brutto w %		Zmiana (3-2)	Pracujący w sektorze usług w tys.		(6 : 5) w %	Udział sektora usług w ogólnej liczbie pracujących w %		Zmiana (9-8)
	1995	2008		1995	2007		1995	2007	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Austria	66,7	67,6	0,9	2 258	2 698	119,5	60,3	67,0	6,7
Bułgaria	54,2	62,2	8,0	x	1 853	x	x	57,0	x
Chiny	31,0	40,1	9,1	x	62 435	x	x	51,9	x
Dania	71,5	72,6	1,1	1 786	2 051	114,8	68,5	73,8	5,3
Francja	70,5	77,5	7,0	15 373	18 793	122,2	68,9	73,3	4,4
Hiszpania	66,0	68,3	2,3	7 315	13 471	184,2	60,7	66,2	5,5
Irlandia	54,1	66,2	12,1	x	1 411	x	x	67,1	x
Japonia	65,4	70,1	4,7	39 230	43 530	111,0	60,8	67,9	7,1
Niderlandy	68,7	72,7	4,0	5 051	6 461	127,9	73,9	77,7	3,8
Niemcy	66,6	69,2	2,6	21 940	25 941	118,2	60,9	68,0	7,1
Polska	54,2	64,3	10,1	6 896	8 312	120,5	49,4	54,5	5,1
Rep. Czeska	53,4	59,9	6,5	2 625	2 766	105,4	51,5	56,2	4,7
Rosja	54,1	59,0	4,9	x	43 625	x	x	61,8	x
Słowacja	55,8	59,8	4,0	1 145	1 330	116,2	53,3	56,4	3,1
USA	72,0	76,9	4,9	91 009	113 865	125,1	72,9	78,0	5,1
Szwecja	67,2	70,5	3,3	2 830	3 457	122,2	71,0	76,1	5,1
Węgry	62,4	66,6	4,2	2 186	2 462	112,6	59,4	62,7	3,3
Wlk. Brytania	67,3	75,5	8,2	18 425	22 224	120,6	72,2	76,4	4,2
Włochy	66,7	71,0	4,3	11 952	15 296	128,0	59,8	65,9	6,1

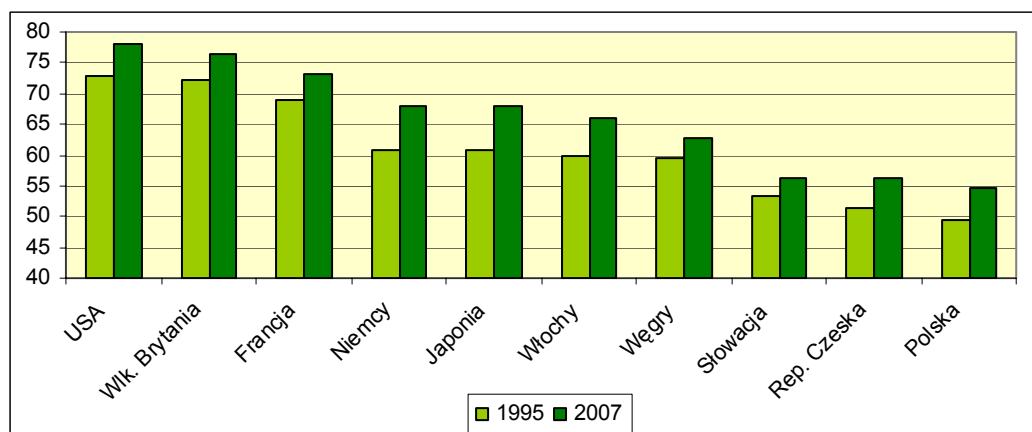
* dane wg ISIC (Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Rodzajów Działalności Gospodarczej)
Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

We wszystkich analizowanych krajach nastąpił w badanym okresie wzrost udziału liczby pracujących w ogólnej liczbie pracujących. Najwyższy wskaźnik udziału, przekraczający 70%

występuje w krajach wyżej rozwiniętych. W 2007 roku wskaźnik dla USA wynosił 78,0%, dla Wielkiej Brytanii 76,4%, a dla Francji 73,3%.

Na podstawie wyżej przedstawionych informacji można sformułować wniosek, iż w miarę rozwoju społeczno-gospodarczego występuje tendencja wzrastającego znaczenia sektora usług w gospodarce (zarówno w tworzeniu wartości dodanej, jak i w liczbie pracujących).

Wykres 6 Zmiany udziału sektora usług w liczbie pracujących w wybranych krajach w okresie 1995-2007

Źródło: GUS

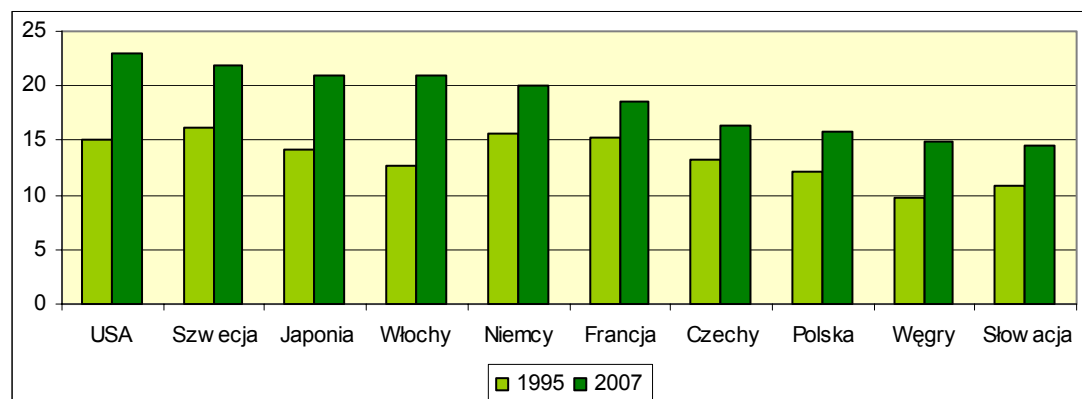
Niezależnie od zmian zachodzących w strukturze pracujących w całej gospodarce, w miarę rozwoju następują także zmiany strukturalne wewnątrz sektora usług. W liczbie pracujących wzrasta udział pośrednictwa finansowego oraz obsługi nieruchomości i firm kosztem handlu i napraw, hoteli i restauracji oraz transportu, gospodarki magazynowej i łączności.

W najbardziej rozwiniętych państwach udział pracujących w pośrednictwie finansowym oraz obsłudze nieruchomości i firm w liczbie pracujących w sektorze usług przekracza 20%. W USA udział ten w 2007 roku wynosił 22,9%, w Szwecji 21,8%, w Wielkiej Brytanii 21,4%, a w Japonii i Włoszech 21,0%. Dla Polski wskaźnik kształtował się w wysokości 15,8%, dla Czech 16,4%, Węgier 14,9%, Słowacji 14,5%, a dla Rosji 13,0%.

Wzrostowi udziału pracujących w pośrednictwie finansowym oraz obsłudze nieruchomości i firm towarzyszy jednoczesny spadek udziału pracujących w handlu, hotelach i restauracjach (wyjątek stanowią Węgry i Słowacja) oraz w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności.

W transporcie gospodarce magazynowej i łączności udział pracujących w przodujących krajach nie przekracza 10%. W krajach mniej rozwiniętych udział wynosi od 10,0% w Chinach do 15,1% w Rosji. Dla Polski wskaźnik ten w 2007 roku wyniósł 11,7%.

Wykres 7 Zmiany udziału pracujących w pośrednictwie finansowym oraz obsłudze nieruchomości i firm w ogólnej liczbie pracujących w sektorze usług

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

Tabela 7 Zmiany struktury pracujących w sektorze usług w latach 1995-2007

	handel i naprawy, hotele i restauracje			transport, gospodarka magazynowa i łączność			pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm			pozostałe usługi		
	1995	2007	(3-2)	1995	2007	(6-5)	1995	2007	(9-8)	1995	2007	(12-11)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Austria	34,2	33,5	-0,7	10,9	9,0	-1,9	15,2	18,5	3,3	39,7	39,0	-0,7
Bułgaria	x	36,8	x	x	11,9	x	x	11,2	x	x	40,1	x
Chiny	x	11,1	x	x	10,0	x	x	16,8	x	x	62,1	x
Dania	24,4	24,0	-0,4	10,6	8,4	-2,2	14,7	17,3	2,6	50,3	50,3	0,0
Francja	24,2	23,5	-0,7	9,1	8,5	-0,6	15,2	18,6	3,4	51,5	49,4	-2,1
Hiszpania	37,9	34,0	-3,9	9,9	8,7	-1,2	13,2	18,7	5,5	39,0	38,6	-0,4
Irlandia	x	30,3	x	x	8,6	x	x	20,3	x	x	40,8	x
Japonia	36,9	34,9	-2,0	10,2	9,1	-1,1	14,1	21,0	6,9	38,8	35,0	-3,8
Niderlandy	26,6	24,0	-2,6	8,0	7,9	-0,1	17,4	19,5	2,1	48,0	48,6	0,6
Niemcy	28,2	26,0	-2,2	9,3	8,3	-1,0	15,7	20,1	4,4	46,8	45,6	-1,2
Polska	31,6	30,7	-0,9	12,6	11,7	-0,9	12,1	15,8	3,7	43,7	41,8	-1,9
Republika Czeska	30,7	28,7	-2,0	14,9	13,2	-1,7	13,3	16,4	3,1	41,1	41,7	0,6
Rosja	x	28,5	x	x	15,1	x	x	13,0	x	x	43,4	x
Słowacja	24,6	30,2	5,6	14,6	12,4	-2,2	10,9	14,5	3,6	49,9	42,9	-7,0
St. Zjednoczone	28,6	26,8	-1,8	7,9	5,7	-2,2	15,0	22,9	7,9	48,5	44,6	-3,9
Szwecja	21,5	20,2	-1,3	9,2	8,1	-1,1	16,1	21,8	5,7	53,2	49,9	-3,3
Węgry	26,4	30,4	4,0	14,6	12,3	-2,3	9,7	14,9	5,2	49,3	42,4	-6,9
Wlk. Brytania	x	24,6	x	x	8,8	x	x	21,4	x	x	45,2	x
Włochy	35,3	30,7	-4,6	9,0	8,2	-0,8	12,7	21,0	8,3	43,0	40,1	-2,9

Źródło: GUS, obliczenia DAP MG

4. 2. Międzynarodowa wymiana usług

W badanym okresie następował szybki rozwój wymiany międzynarodowej zarówno towarów, jak i usług. W 2007 roku wielkość światowego eksportu towarów (wyrażona w bieżących cenach USD) w stosunku do 1995 roku wzrosła o 169,5%. W nieco szybszym tempie wzrósł eksport usług (o 176,6%). W rezultacie procentowa relacja eksportu usług do eksportu towarów zwiększyła się z 23,8% do 24,5%.

W krajach rozwijających się wzrost eksportu zarówno towarów, jak i usług następował w tempie szybszym niż w krajach gospodarczo rozwiniętych. W krajach rozwiniętych eksport usług wzrósł w tempie szybszym od eksportu towarów (odpowiednio 162,4% i 125,1%). W efekcie ww. relacja zwiększyła się z 25,9% do 30,2%. Odmienna sytuacja miała miejsce w krajach rozwijających się, gdzie procentowy wzrost eksportu usług nie nadążył za wzrostem eksportu towarów (odpowiednio 221,6% wobec 273,0%), skutkiem czego był spadek relacji z 19,0% w 1995 roku do 16,4% w roku 2007.

Globalny import towarów zwiększył się w badanym okresie o 171,6%. Import usług wzrósł nieco wolniej (o 155,2%). Relacja importu usług do importu towarów obniżyła się z 24,0% do 22,5%. Sytuacja w obu omawianych grupach krajów kształtowała się podobnie. W krajach rozwiniętych relacja zmniejszyła się z 24,7% do 23,7%, a w krajach rozwijających się z 22,4% do 20,4%.

Światowy eksport usług w 2007 roku zamknął się kwotą 3.416 mld USD, a import 3.205 mld USD. Udział krajów rozwiniętych w światowym eksporcie usług obniżył się z 76,0% w 1995 roku do 72,1% w 2007 roku, natomiast w imporcie z 71,2% do 66,9%.

W analizowanych krajach rozwiniętych najszybszy wzrost eksportu usług w badanym okresie nastąpił w Wielkiej Brytanii (o 194%), Niemczech (o 171%) i USA (o 127%), a najwolniejszy we Francji (o 73%). W czterech spośród sześciu analizowanych krajów rozwiniętych dynamika eksportu usług wyprzedzała dynamikę eksportu towarów, co spowodowało wzrost relacji wartości eksportu usług do wartości eksportu towarów, m. in. w Wielkiej Brytanii do 53,6% i w USA do 42,4%. W pozostałych krajach relacje te są znacznie niższe, a w Niemczech i Japonii (mimo ich wzrostu) nie przekraczają 20%.

W krajach Europy Środkowo-Wschodniej dynamika eksportu usług jest wyższa niż w krajach wysoko rozwiniętych. Na Węgrzech w badanym okresie eksport usług wzrósł o 226%, na Słowacji o 197%, w Polsce o 170%, a w Czechach o 155%. Jednak we wszystkich tych krajach eksport towarów wzrastał w znacznie szybszym tempie od eksportu usług, co spowodowało znaczący spadek omawianych relacji (w Polsce z 46,7% do 20,7%, a na Węgrzech z 41,3% do 17,7%).

Analizując dynamikę poszczególnych rodzajów usług należy stwierdzić, iż zarówno w krajach rozwiniętych, jak i w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w najszybszym tempie wzrastał eksport usług komputerowo-informatycznych. W Wielkiej Brytanii odnotowano 11-krotny wzrost, prawie 9-krotny w Niemczech i ponad 5-krotny we Francji, USA i Włoszech. W jeszcze szybszym tempie następował wzrost w krajach naszego regionu.

W Republice Czeskiej usługi te wzrosły 160-krotnie, a w Polsce 55-krotnie. Był to jednak wzrost z prawie zerowego poziomu.

Tabela 8 Eksport oraz import towarów i usług w wybranych krajach rozwiniętych i krajach Europy Środkowo-Wschodniej

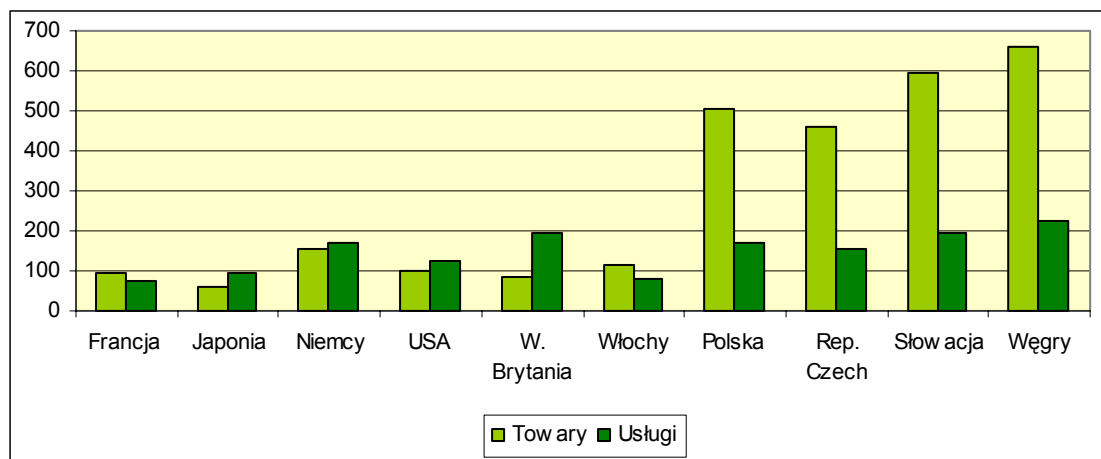
	Eksport w mln USD						Import w mln USD					
	Towary		Usługi		(4:2)	(5:3)	Towary		Usługi		(10:8)	(11:9)
	1995	2007	1995	2007	%	%	1995	2007	1995	2007	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Świat, z tego kraje:	5 178 446	13 956 934	1 234 922	3 416 193	23,8	24,5	5 239 241	14 230 202	1 255 885	3 204 807	24,0	22,5
- rozwinięte	3 621 181	8 150 343	939 080	2 464 097	25,9	30,2	3 622 054	9 033 203	894 224	2 145 026	24,7	23,7
- rozwijające się	1 557 265	5 806 591	295 842	952 096	19,0	16,4	1 617 187	5 196 999	361 661	1 059 781	22,4	20,4
Wybrane kraje rozwinięte												
Francja	277 845	539 731	84 090	145 736	30,3	27,0	275 510	611 364	66 117	130 749	24,0	21,4
Japonia	442 937	714 327	65 724	129 117	14,8	18,1	336 094	622 243	122 626	150 367	36,5	24,2
Niemcy	523 697	1 328 841	80 231	217 133	15,3	16,3	464 145	1 059 308	130 756	259 012	28,2	24,5
USA	582 965	1 162 538	217 353	493 157	37,3	42,4	770 821	2 017 121	141 410	378 114	18,3	18,7
W. Brytania	234 372	437 973	79 736	234 633	34,0	53,6	261 456	624 613	65 677	203 398	25,1	32,6
Włochy	230 441	500 203	61 620	111 999	26,7	22,4	200 320	511 823	55 050	121 450	27,5	23,7
Wybrane kraje Europy Środkowo-Wschodniej												
Polska	22 862	138 785	10 675	28 790	46,7	20,7	29 019	164 172	7 138	24 072	24,6	14,7
Rep. Czech	21 686	120 900	6 725	17 180	31,0	14,2	25 303	116 822	4 882	14 397	19,3	12,3
Słowacja	8 374	58 036	2 378	7 063	28,4	12,2	8 162	59 208	1 838	6 531	22,5	11,0
Węgry	12 452	94 591	5 146	16 758	41,3	17,7	15 186	94 660	3 839	15 222	25,3	16,1

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

W krajach rozwiniętych w dość dużym tempie wzrastał eksport usług ubezpieczeniowych, finansowych oraz sprzedaż licencji. Relatywnie niższe tempo wzrostu notowano w zakresie usług transportowych oraz turystycznych.

W krajach naszego regionu szybko wzrastał eksport licencji (w Polsce 27-krotnie, na Węgrzech 26-krotnie, a na Słowacji 13-krotnie). Jednak podobnie, jak w przypadku eksportu usług informatycznych wzrost liczony jest od niemal zerowego poziomu. Dość szybkie tempo notowano także w przypadku eksportu usług transportowych i turystycznych.

Wykres 8 Wzrost eksportu towarów oraz usług w wybranych krajach w 2007 roku w stosunku do 1995 roku

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

Struktura eksportu usług w krajach rozwiniętych jest dość zróżnicowana. We Francji i Włoszech dominują usługi turystyczne, których udział przekracza 37%. Także w USA dominują te usługi lecz ich udział jest znacznie niższy (24%). W Japonii i Niemczech decydujące znaczenie mają usługi transportowe (odpowiednio 32% i 24%), a w Wielkiej Brytanii usługi finansowe (31%). Ważną pozycją w eksporcie jest sprzedaż licencji stanowiąca w Japonii i USA ponad 15%, a we Francji i W. Brytanii ponad 6%. Udział usług komputerowo-informatycznych w eksporcie stanowi od niespełna 1% w Japonii i Włoszech do ponad 5,5% w Niemczech i W. Brytanii.

Kraje naszego regionu, w porównaniu z krajami rozwiniętymi charakteryzuje znacznie wyższy udział eksportu usług turystycznych i transportowych (łącznie) w ogólnym eksporcie usług. W przypadku Polski udział ten stanowi 69%, a Republiki Czeskiej 68%, podczas gdy w krajach rozwiniętych z reguły nie przekracza 50%. Względnie zbliżony do poziomu występującego w krajach rozwiniętych jest udział usług komputerowo-informatycznych stanowiący od 2,3% w Polsce do 4,7% w Republice Czeskiej. Natomiast niewielkie znaczenie ma eksport usług finansowych i ubezpieczeniowych. Sprzedaż licencji w Polsce i Republice Czeskiej nie przekracza 0,5% ogólnego eksportu usług, na Słowacji stanowi 2,1%, a na Węgrzech 5,0%.

Import usług w obu grupach badanych krajów wzrastał w tempie wolniejszym od importu towarów (z wyjątkiem USA i Wielkiej Brytanii).

W krajach naszego regionu dynamika importu usług była wyższa od dynamiki eksportu usług. Podobna sytuacja miała miejsce w większości spośród badanych krajów rozwiniętych (z wyjątkiem Japonii i Niemiec).

Tabela 9 Eksport i import usług w wybranych krajach rozwiniętych w 1995 i 2007 roku

	Eksport w mln USD			Import w mln USD		
	1995	2007	%	1995	2007	%
Francja, w tym usługi:	84 090	145 736	173,3	66 117	130 749	197,8
- transportowe	20 466	33 444	163,4	21 249	37 674	177,3
- podróże (turystyka)	27 587	54 165	196,3	16 358	36 743	224,6
- ubezpieczeniowe	1 846	1 036	56,1	1 570	2 096	133,5
- finansowe	2 542	2 030	79,9	2 347	3 894	165,9
- komputerowo-informatyczne	360	1 807	501,9	518	2 181	421,0
- sprzedaż/zakup licencji	1 850	8 827	477,1	2 320	4 603	198,4
Japonia, w tym usługi:	65 724	129 117	196,5	122 626	150 367	122,6
- transportowe	22 506	42 021	186,7	35 924	49 037	136,5
- podróże (turystyka)	3 224	9 345	289,9	36 764	26 511	72,1
- ubezpieczeniowe	296	1 343	453,7	2 508	4 118	164,2
- finansowe	306	6 207	2 028,4	457	3 610	789,9
- komputerowo-informatyczne	x	966	x	x	3 607	x
- sprzedaż/zakup licencji	6 005	23 229	386,8	9 417	16 678	177,1
Niemcy, w tym usługi	80 231	217 133	270,6	130 756	259 012	198,1
- transportowe	19 858	51 504	259,4	23 754	60 765	255,8
- podróże (turystyka)	18 036	36 092	200,1	60 260	83 156	138,0
- ubezpieczeniowe	9 248	5 770	62,4	1 454	3 208	220,6
- finansowe	2 428	11 756	484,2	561	661	117,8
- komputerowo-informatyczne	1 402	12 201	870,3	1 961	11 691	596,2
- sprzedaż/zakup licencji	3 134	7 249	231,3	5 916	9 698	163,9
USA, w tym usługi	217 353	493 157	226,9	141 410	378 114	267,4
- transportowe	44 999	77 171	171,5	41 713	95 536	229,0
- podróże (turystyka)	74 791	119 223	159,4	46 261	81 092	175,3
- ubezpieczeniowe	1 250	10 287	823,0	5 127	42 761	834,0
- finansowe	7 029	58 266	828,9	2 472	18 928	765,7
- komputerowo-informatyczne	2 418	12 728	526,4	286	14 815	5 180,1
- sprzedaż/zakup licencji	30 289	82 614	272,8	6 919	25 047	362,0
W. Brytania, w tym usługi:	79 736	234 633	294,3	65 677	203 398	309,7
- transportowe	16 049	29 238	182,2	16 936	37 662	222,4
- podróże (turystyka)	20 487	33 888	165,4	24 926	71 519	286,9
- ubezpieczeniowe	3 709	11 244	303,2	781	2 045	261,8
- finansowe	9 883	71 771	726,2	1 954	13 890	710,8
- komputerowo-informatyczne	1 254	13 890	1 107,7	462	5 686	1 230,7
- sprzedaż/zakup licencji	6 080	15 108	248,5	5 198	10 121	194,7
Włochy, w tym usługi:	61 620	111 999	181,8	55 050	121 450	220,6
- transportowe	10 823	17 837	164,8	13 370	27 478	205,5
- podróże (turystyka)	28 731	42 660	148,5	14 829	27 329	184,3
- ubezpieczeniowe	1 396	1 525	109,2	864	3 270	378,5
- finansowe	2 620	3 885	148,3	4 454	1 429	32,1
- komputerowo-informatyczne	160	914	571,3	455	1 786	392,5
- sprzedaż/zakup licencji	462	1 050	227,3	1 166	1 680	144,1

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

W imporcie, podobnie jak w eksporcie krajów rozwiniętych najszybszy wzrost notowano w usługach komputerowo-informatycznych (w USA ponad 50-krotny, w Wielkiej Brytanii ponad 12-krotny, a w pozostałych krajach ponad 4-krotny).

Import pozostałych usług wzrastał w znacznie niższym tempie, z wyjątkiem usług finansowych, które w Japonii, USA i W. Brytanii wzrosły ponad 7-krotnie.

Tabela 10 Ekspert i import usług w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w 1995 i 2007 roku

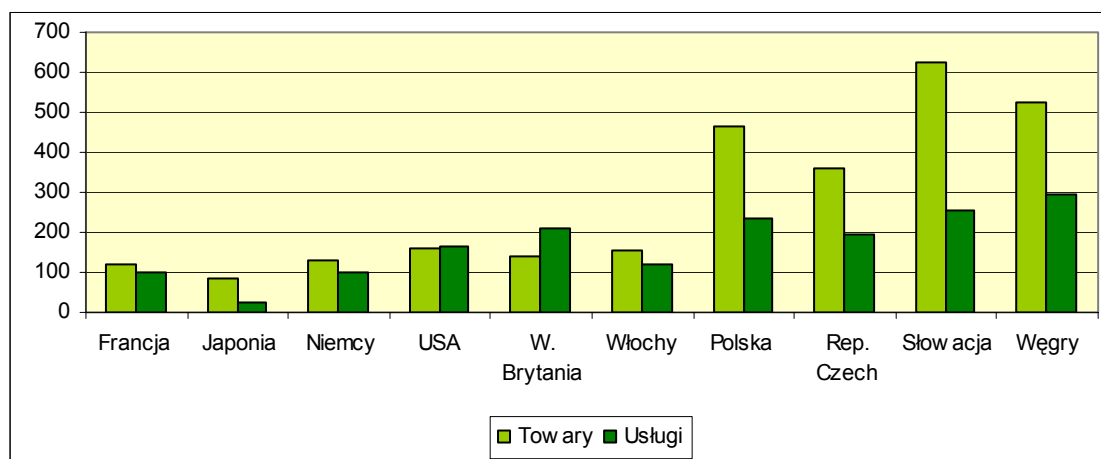
	Eksport			Import		
	1995	2007	%	1995	2007	%
Polska, w tym usługi:	10 675	28 790	269,7	7 138	24 072	337,2
- transportowe	3 041	9 249	304,1	1 768	5 677	321,1
- podróże (turystyka)	2 306	10 599	459,6	410	7 753	1 891,0
- ubezpieczeniowe	738	20	2,7	727	462	63,5
- finansowe	145	328	226,2	228	451	197,8
- komputerowo-informatyczne	12	658	5 483,3	58	875	1 508,6
- sprzedaż/zakup licencji	4	108	2 700,0	44	1 575	3 579,5
Rep. Czeska, w tym usługi:	6 725	17 180	255,5	4 882	14 397	294,9
- transportowe	1 463	5 040	344,5	800	3 624	453,0
- podróże (turystyka)	2 880	6 637	230,5	1 635	3 647	223,1
- ubezpieczeniowe	17	12	70,6	113	247	218,6
- finansowe	53	299	564,2	141	744	527,7
- komputerowo-informatyczne	5	803	16 060,0	11	759	6 900,0
- sprzedaż/zakup licencji	13	35	269,2	53	653	1 232,1
Słowacja, w tym usługi:	2 378	7 063	297,0	1 838	6 531	355,3
- transportowe	616	2 254	365,9	307	1 840	599,3
- podróże (turystyka)	623	2 026	325,2	321	1 533	477,6
- ubezpieczeniowe	2	63	3 150,0	24	136	566,7
- finansowe	114	272	238,6	65	482	741,5
- komputerowo-informatyczne	x	210	x	x	238	x
- sprzedaż/zakup licencji	11	149	1 354,5	79	124	157,0
Węgry, w tym usługi:	5 146	16 758	325,7	3 839	15 222	396,5
- transportowe	405	3 237	799,3	482	3 050	632,8
- podróże (turystyka)	2 928	4 739	161,9	1 497	2 949	197,0
- ubezpieczeniowe	62	20	32,3	31	204	658,1
- finansowe	100	256	256,0	153	337	220,3
- komputerowo-informatyczne	90	661	734,4	56	623	1 112,5
- sprzedaż/zakup licencji	32	841	2 628,1	70	1 596	2 280,0

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

W krajach naszego regionu najszybciej wzrastał import usług komputerowo-informatycznych oraz licencji. Import usług komputerowo-informatycznych w Republice Czeskiej zwiększył się 69-krotnie, w Polsce 15-krotnie, a na Węgrzech 11-krotnie. Natomiast zakup licencji wzrósł w Polsce 36-krotnie, na Węgrzech 23-krotnie, a w Republice Czeskiej 12-krotnie. Wzrosty te liczone są od relatywnie niskiej bazy. W Polsce nastąpił także prawie 19-krotny wzrost importu usług turystycznych. Relatywnie wysoki wzrost (ponad 5-krotny) dotyczy także usług ubezpieczeniowych na Słowacji i Węgrzech oraz finansowych w Republice Czeskiej i na Słowacji.

W strukturze importu we wszystkich analizowanych krajach dominują usługi transportowe i turystyczne. Ich łączny udział w imporcie przekracza we Francji, Japonii, Niemczech i Wielkiej Brytanii 50%, a w USA i Włoszech 45%. Udział zakupu licencji jest bardzo zróżnicowany, od 1% we Włoszech do ponad 10% w Japonii.

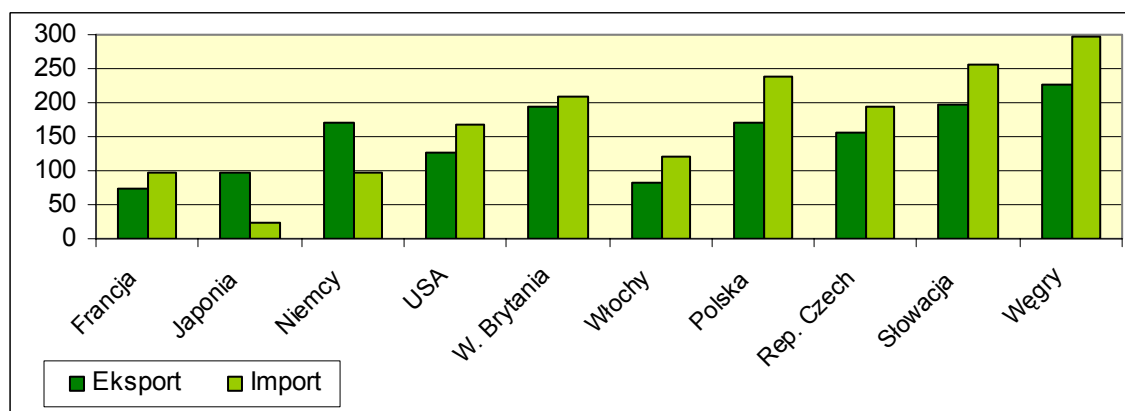
Wykres 9 Wzrost importu towarów oraz usług w wybranych krajach w 2007 roku w stosunku do 1995 roku

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

W krajach Europy Środkowo-Wschodniej, podobnie jak we wcześniej omawianej grupie krajów duży udział w imporcie mają usługi transportowe i turystyczne (łącznie), od 40% na Węgrzech do 56% w Polsce. Zakup licencji na Węgrzech stanowi 10%, a w Polsce nieco ponad 6%. W pozostałych dwóch krajach udział nie przekracza 5%. Z kolei udział importu usług komputerowo-informatycznych stanowi od 3,6% w Polsce i na Słowacji do 5,3% w Republice Czeskiej.

Wykres 10 Wzrost eksportu i importu usług w 2007 roku w stosunku do 1995 roku

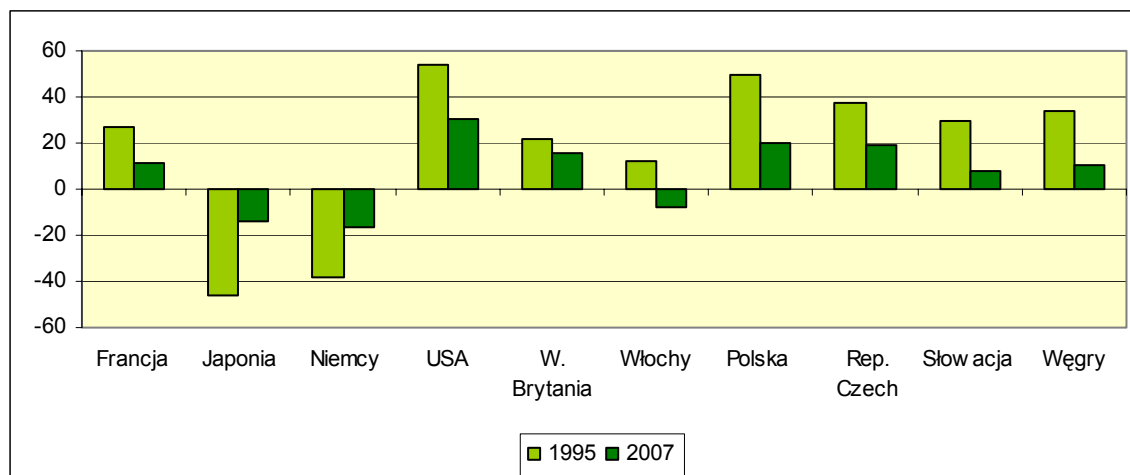

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

Saldo wymiany usług z zagranicą zrelacjonowane do wielkości eksportu, w badanych krajach rozwiniętych kształtowało się różnie. W 1995 roku ujemne saldo (około 40%) występowało w Japonii i Niemczech. W pozostałych krajach saldo było dodatnie, najwyższe w USA, ponad 50%. W 2007 roku ujemne saldo w Japonii i Niemczech zmniejszyło się do poziomu poniżej 20%. W pozostałych krajach dodatnie salda zmniejszyły się (w USA do 30%), a we Włoszech wystąpiło nawet saldo ujemne.

W krajach naszego regionu w 1995 roku, jak i w 2007 roku salda wymiany były dodatnie. Wykazują jednak one tendencję malejącą. W Polsce saldo zmniejszyło się z 50% do 20%, a w Republice Czeskiej z 40% do 20%. W pozostałych dwóch państwach salda wymiany kształtują się w wysokości około 10%.

Wykres 11 Relacja salda wymiany usług do eksportu usług w latach 1995 i 2007

Źródło: UNCTAD Handbook of statistics 2009 (online version), obliczenia DAP MG

5. SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE, E-GOSPODARKA

Mające miejsce w ostatnich latach niezwykle szybkie tempo rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) skutkowało powstaniem społeczeństwa informacyjnego, tj. społeczeństwa dla którego podstawowe znaczenie ma dostęp do komputera, internetu oraz informacji. Najbardziej poszukiwanym towarem staje się informacja oraz usługi związane z jej przetwarzaniem, przesyłaniem i archiwizowaniem. Rozwój technik informatycznych miał decydujący wpływ na przemiany dokonujące się w sposobach komunikowania się, w życiu społecznym, gospodarczym oraz w funkcjonowaniu państwa. Technologia ICT wkroczyła do wszystkich dziedzin życia. Powstały nowe, dotychczas nieznanne pojęcia: e-mail, e-społeczeństwo, e-gospodarka, e-biznes, e-handel, e-administracja i wiele innych.

Prekursorami w zakresie tworzenia społeczeństwa informacyjnego były w latach 60. ubiegłego wieku Japonia i USA, wówczas najbardziej konkurencyjne gospodarki świata. W latach 90. XX wieku idea ta dotarła do Unii Europejskiej, a następnie rozprzestrzeniła się na kraje kandydujące do Unii, w tym Polskę.

14 lipca 2000 roku Sejm RP podjął uchwałę w sprawie budowania podstaw społeczeństwa informacyjnego. 28 listopada Rada Ministrów przyjęła dokument programowy pn. *Cele i kierunki rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce*. W kolejnych latach Rada Ministrów przyjęła kilka dokumentów dotyczących budowy społeczeństwa informacyjnego. W marcu 2007 roku Rada Ministrów przyjęła *Plan informatyzacji państwa na lata 2007-2010*, a w grudniu 2008 roku *Strategię rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013* uwzględniającą priorytety polityki europejskiej w zakresie społeczeństwa informacyjnego wynikające z założeń Strategii Lizbońskiej.

Ramka 1 Priorytety i cele Planu informatyzacji państwa na lata 2007-2010.

Priorytety rozwoju systemów teleinformatycznych stosowanych do realizacji zadań publicznych na lata 2007-2010 są następujące:

- 1) **przekształcenie Polski** w państwo nowoczesne i przyjazne dla obywateli i podmiotów gospodarczych;
- 2) **racjonalizacja wydatków** administracji publicznej związanych z jej informatyzacją i z rozwojem społeczeństwa informacyjnego;
- 3) **neutralność technologiczna** rozwiązań informatycznych wykorzystywanych w procesie informatyzacji administracji publicznej.

Źródło: Dziennik Ustaw z dnia 6 kwietnia 2007 roku

Ramka 2 Priorytety i cele Strategii rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do 2013 r.

Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013 wskazuje, że rozwojowi społeczeństwa informacyjnego w Polsce powinny trwale towarzyszyć:

- **Dostępność, bezpieczeństwo i zaufanie** – możliwość uzyskania dostępu do rzetelnej informacji lub bezpiecznej usługi niezbędnej obywatelowi oraz przedsiębiorcy,
- **Otwartość i różnorodność** – brak dyskryminacji w dostępie do informacji, a w szczególności do informacji publicznej,
- **Powszechność i akceptowalność** – dążenie, aby udział w dobrach społeczeństwa informacyjnego był oczywisty i jak najszerszy, a także by oferta produktów i usług społeczeństwa informacyjnego była maksymalnie szeroka,
- **Komunikacyjność i interoperacyjność** – zapewnienie dotarcia do pożądanej informacji w sposób bezpieczny, szybki, prosty i niezależny od zastosowanej technologii.

W ramach Strategii... wyznaczone zostały strategiczne kierunki Polski w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego do roku 2013, w trzech obszarach:

CZŁOWIEK:

Przyspieszenie rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego Polaków dzięki wykorzystaniu technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

GOSPODARKA:

Wzrost efektywności, innowacyjności i konkurencyjności firm, a tym samym polskiej gospodarki na globalnym rynku oraz ułatwienie komunikacji i współpracy między firmami dzięki wykorzystaniu technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

PAŃSTWO:

Wzrost dostępności i efektywności usług administracji publicznej przez wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych do przebudowy procesów wewnętrznych administracji i sposobu świadczenia usług.

Źródło: Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego do 2013 roku - strona internetowa MSWiA

Wykorzystanie technologii ICT w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w Polsce zwiększa się z roku na rok. Mimo to w światowych rankingach pod tym względem kraj nasz sytuuje się na odległych pozycjach⁷.

⁷ Informacje prezentowane w dalszej części niniejszego rozdziału pochodzą z dwóch źródeł: (1) Raport; elektroniczna gospodarka w Polsce 2008 – praca zbiorowa pod redakcją Marcina Kraski, Biblioteka Logistyka, Poznań 2009 – w tekście niniejszego rozdziału zamieszczono niektóre fragmenty Raportu, (2) Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych i przez osoby prywatne w 2008 roku – GUS.

W 2008 roku 95% przedsiębiorstw korzystało z komputerów, a 93% miało dostęp do internetu. Szerokopasmowy dostęp do sieci miało 59% firm. Odsetek przedsiębiorstw wyposażonych w komputery oraz mających dostęp do internetu wzrastał wraz z wielkością podmiotów. W podmiotach małych (do 10 pracujących) wyposażenie w komputery wynosiło 94%, a dostęp do internetu miało 91%. Dla podmiotów dużych (powyżej 250 pracujących) odpowiednie wielkości wynosiły 100% i 100%. Wskaźnik dostępu do internetu polskich przedsiębiorstw na poziomie 93% lokuje nasze przedsiębiorstwa na dość odległym miejscu na liście rankingowej UE (jest to poziom średni dla grupy UE-27). Pomimo wysokiego poziomu komputeryzacji oraz dość powszechnego dostępu do sieci internet, tylko 14% przedsiębiorstw wymieniało dane elektroniczne z dostawcami i odbiorcami w ramach procesów zaopatrzenia czy sprzedaży. Na tle Europy wskaźnik ten sytuował polskie przedsiębiorstwa na końcowych pozycjach rankingu. W 2008 roku występował nadal brak równowagi w zakresie harmonijnego rozwoju i wykorzystania narzędzi e-gospodarki przez przedsiębiorstwa. Około 68% ogółu przedsiębiorców wykorzystywało internet w kontaktach z administracją publiczną (w tym 92% dużych firm i 63% małych). Handel elektroniczny dzięki szerokiemu zasięgowi, staje się coraz bardziej istotnym kanałem zakupów i sprzedaży przedsiębiorstw. Bezpośredni kontakt z klientami coraz częściej jest wspomagany formą elektroniczną. Uruchamiane są serwisy internetowe przeznaczone do obsługi handlu elektronicznego Zakupy on-line nie tracą na popularności. W 2007 r. ogółem 20% przedsiębiorstw składało zamówienia przez sieci komputerowe. Najwięcej zamówień składały przedsiębiorstwa duże (36%), a najmniej małe (18%). Sprzedaż w przedsiębiorstwach przez sieci komputerowe jest mniej popularna. Ogółem 9% przedsiębiorstw otrzymywało zamówienia przez sieci komputerowe. Największy odsetek sprzedaży występował u dużych przedsiębiorstw (20%), a najmniejszy u małych (8%). Coraz bardziej popularne staje się stosowanie przez przedsiębiorstwa faktur elektronicznych (e-faktury). 10% przedsiębiorstw otrzymywało faktury elektroniczne, a 5% wysyłało faktury elektroniczne. Wyróżniały się tu przedsiębiorstwa duże, wśród których 16% otrzymywało, a 15% wysyłało faktury elektroniczne.

Wyniki badań z kolejnych lat potwierdzają prawidłowość, że problemem wykorzystania narzędzi e-gospodarki do poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw i ich produktów nie jest technologia i sprzęt, ale organizacja elektronicznej gospodarki w przedsiębiorstwach i ich łańcuchach dostaw. Dostępny zakres e-usług wciąż nie jest odpowiednio dostosowany do wymagań obsługi procesów gospodarczych i potrzeb przedsiębiorstw. Na oczekiwane w okresie 2007–2013 przyspieszenie dojrzałych przemian jakościowych e-gospodarki w polskiej gospodarce przyjdzie nam jeszcze poczekać.

W Polsce oferta usług administracji publicznej dostępnych przez internet nie jest zadowalająca. Wskaźnik dostępności e-administracji w przypadku naszego kraju był w 2007 roku najniższy w Unii Europejskiej i wynosił 25%, podobnie jak w Bułgarii. W Austrii wskaźnik wyniósł 100%, w Wielkiej Brytanii 89%, a w Niemczech, Francji i Włoszech ponad 70%. Znacznie wyższe wskaźniki były także w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej i w krajach nadbałtyckich (Słowenia – 90%, Estonia – 70%, Rep. Czeska -55%, Węgry – 50%, a Litwa, Rumunia i Słowacja po 35%).

Do końca 2008 roku nie została uruchomiona zgodnie z założonymi terminami większość usług e-administracji założonych w Planie Informatyzacji Państwa. Problemy związane ze słabym wydatkowaniem funduszy unijnych, zarówno z okresu planowania 2004–2006 jak i 2007–2013 wpłynęły w 2008 roku na słabą dynamikę wdrożeń projektów informatycznych, usprawniających obsługę społeczeństwa i przedsiębiorstw przez administrację publiczną. Kolejną z przyczyn opóźnień w realizacji projektów w 2008 roku były przedłużające się

przetargi, za które przy inwestycjach ponadsektorowych odpowiada kilka resortów, co utrudnia synchronizację prac nad informatyzacją kraju. Znaczącym osiągnięciem wpływającym na rozwój e-administracji w Polsce było wprowadzenie z dniem 1 maja 2008 roku (zgodnie z ustawą o informatyzacji urzędów) obowiązku stosowania przez urzędy administracji publicznej elektronicznej skrzynki podawczej. Złożenie dokumentu elektronicznego sygnowanego elektronicznym podpisem urzędowym prawnie równoważnym podpisowi własnoręcznemu bez osobistego stawiennictwa obywatela w urzędzie, zobowiązuje urząd do wydania petentowi Urzędowego Poświadczenia Odbioru. Deklaracje on-line może składać każdy przedsiębiorca, a formularze rocznych zeznań podatkowych również osoby fizyczne (łącznie 35 rodzajów dokumentów – deklaracji podatkowych i podań – można przysłać drogą elektroniczną). Rozpoczęte w 2008 roku zmiany i ułatwienia w komunikacji obywatela z urzędem mogą wpłynąć na wyeliminowanie szeregu barier rozwoju usług e-administracji oraz przyczynić się do wzrostu zaufania i popularności realizacji spraw administracyjnych drogą elektroniczną.

Wyniki badania GUS wykorzystania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w gospodarstwach domowych i przez osoby prywatne wskazują na poprawę wyposażenia gospodarstw w sprzęt komputerowy oraz postęp w rozpowszechnieniu dostępu do internetu i korzystaniu z tej sieci.

Liczba gospodarstw domowych posiadających przynajmniej jeden komputer wzrosła w 2008 roku do 7.400 tys. (o 650 tys.), natomiast udział takich gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw zwiększył się z 54% do 59%. Odsetek skomputeryzowanych gospodarstw domowych jest skorelowany z miejscem zamieszkania. Najwyższy odsetek występuje w miastach liczących powyżej 100 tys. mieszkańców (64,0% w 2008 roku wobec 52,9% w 2006 roku), a najniższy na terenach wiejskich (52,8% w 2008 roku wobec 36,4% w 2006 roku).

W 2008 roku 5,2 mln osób kupowało lub zamawiało przez internet towary lub usługi do użytku prywatnego. Od 2007 roku przybyło 624 tys. kupujących w sieci, a ich udział wzrósł z około 16% do 18% ogółu mieszkańców Polski w wieku 16-74 lata. Łączna wartość zakupów internetowych w 2008 roku pozostała na poziomie 4,5 mld zł, podobnie jak w roku poprzednim, i przeciętnie na jedną osobę korzystającą z handlu internetowego wyniosła 859 zł. Sprzedaż elektroniczną prowadziło co najmniej 8.187 sklepów internetowych, z których 619 prowadziło wyłącznie sprzedaż usług. Umocniła się pozycja rynkowa aukcji elektronicznych, za pomocą których 57% sklepów handlowało swoimi produktami. Rozwinęły się nowe formy aukcji i nowe funkcjonalności systemów aukcyjnych, głównie ze względu na wzrastającą liczbę kupujących i popularność tej formy zakupu lub sprzedaży. Wśród systemów aukcyjnych nie było w 2008 takich, które umożliwiały integrację ofert z portalami porównywania cen. W 1/3 portali możliwe było dokonywanie płatności elektronicznych, a 23% portali posiadało systemy zabezpieczenia płatności oraz programy ochrony klientów. Niepewność i brak wiedzy, np. warunków prawnych na elektronicznych rynkach zagranicznych, skutecznie zniechęcała wielu handlowców w 2008 roku w Polsce, do prowadzenia handlu międzynarodowego.

W 2008 roku, podobnie jak w latach poprzednich, dynamicznie rozwijała się bankowość elektroniczna, zajmująca od lat pozycję najpopularniejszej usługi elektronicznej w Polsce. Pod koniec 2008 roku 7,4 mln osób regularnie korzystało z e-bankowości, a 11,4 mln klientów miało podpisaną umowę bankowości internetowej (70% banków posiadało stronę internetową). Rozwój usług e-bankowości świadczonych przez banki był wywołany rosnącym popytem i liczbą klientów oraz konkurencją firm świadczących e-usługi finansowe. Wzrosło

zapotrzebowanie przedsiębiorstw i instytucji finansowych na elektroniczną wymianę danych z bankiem i w 2008 roku 68% banków świadczyło lub wykorzystywało usługi elektroniczne w kontaktach z podmiotami zewnętrznymi. Banki powszechnie wykorzystywały internet w kontaktach z administracją publiczną, zarówno w celu pozyskiwania informacji (94%), jak i przesyłania dokumentów (90%). Niespełna połowa banków (44%) obsługiwała elektronicznie procedury administracji bez dokumentów papierowych. Rzadkością było składanie ofert przez banki w elektronicznym systemie zamówień publicznych.

Ramka 3 Działanie 8. 2. Wspieranie wdrażania operacyjnego biznesu.

Celem działania jest stymulowanie podaży usług elektronicznych oraz upowszechnianie dostępu do internetu, co zwiększy popyt na e-usługi oraz wdrażanie w polskich przedsiębiorstwach ICT, które ułatwiają zacieśnianie współpracy z klientami biznesowymi. Dotacje z działania 8.2 mają również wspierać powstawanie przedsięwzięć biznesowych prowadzonych pomiędzy przedsiębiorcami w formie elektronicznej. Wprowadzanie nowoczesnych technologii informatyczno-komunikacyjnych (ICT) oraz nowych metod współpracy biznesowej w oparciu o te technologie, przyczynia się do obniżania kosztów prowadzonej działalności gospodarczej i wzrostu atrakcyjności firmy na rynku.

Projekty mogą obejmować wszelkie przedsięwzięcia techniczne, informatyczne lub organizacyjne, prowadzące do realizacji procesów biznesowych w formie elektronicznej, zawarte na podstawie umowy wnioskodawcy co najmniej z dwoma przedsiębiorcami. Projekt powinien zakładać dostosowanie własnych systemów informatycznych do systemów kooperantów lub wdrażanie nowych, które umożliwią automatyzację wymiany informacji i procesów biznesowych.

Typowy projekt obejmuje wdrażanie nowych lub integrację istniejących systemów informatycznych, a także wdrażanie nowych systemów mających na celu umożliwienie automatyzacji wymiany informacji pomiędzy systemami informatycznymi współpracujących przedsiębiorców.

W ramach realizowanego projektu można sfinansować:

- nabycie wartości niematerialnych i prawnych w formie patentów, licencji, know-how, nieopatentowanej wiedzy technicznej, w szczególności oprogramowania niezbędnego do wdrożenia rozwiązania elektronicznego,
- zakup nowych środków trwałych z wyjątkiem nieruchomości,
- raty spłat wartości początkowej wartości niematerialnych i prawnych,
- zakup analiz przygotowawczych oraz usług doradczych o charakterze informatycznym, technicznym, wdrożeniowym, prawnym i innych usług eksperckich związanych z projektem,
- działania informacyjne o udziale finansowym środków budżetu Unii Europejskiej w realizowanym projekcie objętym wsparciem,
- wynagrodzenia wraz z obowiązkowymi pozapłacowymi kosztami pracy osób zaangażowanych bezpośrednio w realizację projektu objętego wsparciem oraz na obowiązkowe pozapłacowe koszty pracy przedsiębiorców będących osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą,
- zakup szkoleń specjalistycznych niezbędnych do wdrożenia rozwiązania elektronicznego biznesu dla osób zaangażowanych w realizację projektu objętego wsparciem, do wysokości nieprzekraczającej 10 % całkowitych wydatków kwalifikujących się do objęcia wsparciem.

Minimalna wartość wsparcia w ramach działania 8.2 PO IG wynosi 20 tys. zł, nie może natomiast przekroczyć 2 mln zł. Ponadto poziom dofinansowania na część inwestycyjną wynosi od 40% do 70% w zależności od lokalizacji projektu i wielkości przedsiębiorstwa, wydatki szkoleniowe do 45% dla mikro i małych i 35% dla średnich przedsiębiorstw, wydatki na usługi doradcze do 50% oraz wynagrodzenia i działania informacyjne do 85% (pomoc de minimis).

Budżet w ramach działania 8.2 PO IG na lata 2007–2013 wynosi 461 mln € (w tym 392 mln € wkład środków unijnych).

Źródło PARP, strona internetowa

Nie odnotowano radykalnych zmian w e-usługach zakładów ubezpieczeń. Wszystkie zakłady posiadały strony internetowe, służące głównie do prezentacji produktów, a tylko 30%

zakładów umożliwiło zakup ubezpieczenia drogą elektroniczną (przy czym ponad dwa razy częściej w dziale ubezpieczeń majątkowych niż życiowych).

Jedną z form pomocy dla rozwoju usług informatycznych w Polsce jest **Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka**. W ramach Programu występuje działanie 8.2. **Wspieranie wdrażania operacyjnego biznesu**.

6. INWESTYCJE ZAGRANICZNE W SEKTORZE USŁUG⁸

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) spełniają ważną rolę w unowocześnieniu polskiej gospodarki. Zagraniczne firmy wprowadzają do polskich przedsiębiorstw nowe technologie, nowe formy zarządzania i organizacji produkcji przyczyniając się do unowocześnienia i poprawy ich funkcjonowania.

Według danych NBP wartość BIZ w 2008 roku wyniosła 10 mld € i w stosunku do roku 2007 zmniejszyła się o 42,0%. Przyczyną spadku BIZ był globalny kryzys na rynku finansowym. W sektorze usług inwestycje wyniosły 6,6 mld € i obniżyły się w stopniu nieco niższym niż w całej gospodarce (o 33,6%). Udział sektora usług w BIZ ogółem wyniósł 66,5%.

W pierwszych latach okresu transformacji BIZ były dokonywane głównie w sektorze produkcyjnym. W miarę upływu czasu struktura napływu kapitału zagranicznego zmieniła się na korzyść sektora usługowego. Poczynając od 2004 roku inwestycje w sektorze usług stały się dominującym kierunkiem inwestowania. Udział sektora usług w skumulowanej wartości inwestycji na koniec 2008 roku przekroczył 60%.

Jedną sekcją sektora usług, w której odnotowano w 2008 roku wzrost BIZ (o 13,6%) było pośrednictwo finansowe. W pozostałych sekcjach nakłady obniżyły się. Pośrednictwo finansowe jest sekcją w najwyższym stopniu partycypującą w skumulowanej wartości nakładów w sektorze usług (32,0%). Na kolejnych miejscach plasują się: obsługa nieruchomości i firm z udziałem 28,8% oraz handel i naprawy (27,3%).

W ostatnich latach zauważalny jest szczególnie dynamiczny wzrost nakładów na działalność prawniczą, rachunkowo-księgową, doradztwo i zarządzanie. O ile w okresie 2004-2005 udział tych nakładów w całości BIZ dokonywanych w sektorze usług kształtował się znacznie poniżej 10%, to w ostatnich trzech latach ich partycypacja wzrosła do ponad 20%. Działania te z reguły realizowane są przez centra usług.

⁸ W rozdziale wykorzystano fragmenty uzasadnienia do projektu ustawy o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (pkt. 5. 8. 4 *Wpływ projektowanej ustawy na rozwój offshoringu*) – strona internetowa Sejmu RP.

Tabela 1 Inwestycje zagraniczne w sektorze usług (w mln €)

L. p.	Nazwa	2004	2005	2006	2007	2008	BIZ na koniec 2008
1	Handel i naprawy	1 350,6	2 045,9	2 540,4	2 425,9	1 455,4	19 074,0
2	Hotele i restauracje	-12,0	9,5	36,8	109,8	-24,1	533,6
3	Transport, gospodarka magazynowa i łączność, w tym:	1 761,5	-333,5	916,3	621,9	-500,7	7 054,9
	- telekomunikacja	2 126,1	-549,5	732,2	487,0	-290,1	5 637,5
4	Pośrednictwo finansowe, w tym:	1 811,9	2 408,4	1 652,3	2 612,9	3 012,5	22 315,5
	- pośrednictwo pieniężne	1 062,4	404,0	-661,8	1 284,5	1 598,3	10 774,3
	- ubezpieczenia	449,4	317,1	573,8	407,3	648,7	3 993,3
5	Obsługa nieruchomości i firm, w tym	923,3	1 323,3	5 157,4	4 363,7	2 605,2	20 119,2
	- informatyka	-33,8	8,1	55,5	-12,1	115,0	500,1
	- nauka	-3,8	6,1	4,7	3,1	9,6	34,8
	- działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa, doradztwo, zarządzanie	124,2	619,4	3 182,1	2 312,0	1 464,6	9 083,6
	- reklama	8,9	39,5	-9,2	134,6	21,1	142,5
6	Inne usługi	-142,9	-171,0	74,2	137,9	78,0	727,5
A	RAZEM USŁUGI (1 do 6)	5 692,4	5 282,6	10 377,4	10 272,1	6 626,3	69 824,7
B	OGÓLEM	10 304,8	8 259,9	15 575,9	17 196,0	9 971,6	115 708,9
	Udział sektora usług w ogółem w %	55,2	64,0	66,6	59,7	66,5	60,3

Źródło: Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2007 i 2008 roku- NBP, obliczenia DAP MG

Szansę na dynamiczny rozwój gospodarki opartej na wiedzy daje w Polsce proces przenoszenia nowoczesnych usług poza granicę kraju, w którym zlokalizowane jest przedsiębiorstwo (offshoring). Polega on w głównej mierze na lokalizacji centrów usługowych w krajach wyróżniających się porównywalnie niższymi kosztami pracy, ale dysponujących zarazem wysokokwalifikowanymi pracownikami.

W literaturze ekonomicznej wyróżnia się 2 podstawowe rodzaje tego typu usług, tj. Business Process Offshoring (BPO) oraz Knowledge Process Offshoring (KPO). W skład sektora Business Process Offshoring wchodzi np. centra usługowe zajmujące się księgowością, czy zarządzaniem zasobami ludzkimi oraz call centers. Knowledge Process Offshoring koncentruje się na działaniach kluczowych dla przedsiębiorstwa, mających znaczenie strategiczne w dłuższej perspektywie czasowej takich jak np. badania i rozwój, projektowanie systemów informatycznych, czy tworzenie analiz oraz prognoz.

Kluczowe, w momencie podejmowania decyzji o lokalizacji centrów usługowych, są dwa elementy: poziom kosztów pracy oraz dostęp do wysokokwalifikowanej kadry. Biorąc pod uwagę oba te elementy coraz więcej przedsiębiorców podejmuje decyzję o lokalizacji swojej inwestycji w naszym kraju. Polskę ciągle jeszcze charakteryzuje stosunkowo niski poziom kosztów pracy. Dla porównania średnie płace inżynierów i informatyków są w Polsce na poziomie 36 % płacy w tej grupie w USA i 25 % płacy w Niemczech. Ponadto bardzo ważny dla przyszłych inwestorów jest poziom wykształcenia młodych ludzi, wkraczających na rynek pracy. Polska należy do prawdziwych rekordzistów pod względem odsetka młodzieży kontynuujących naukę na studiach wyższych. Corocznie progi uczelni opuszcza z dyplomem ponad 340 tys. młodych ludzi, znających dobrze co najmniej jeden język obcy. Bardzo dobrą lub dobrą znajomość języka angielskiego deklaruje ponad 55 % studentów.

W rankingach atrakcyjności inwestycyjnej Polska plasuje się na coraz wyższych pozycjach. W 2005 r. firma Ernst & Young określiła Polskę najatrakcyjniejszym krajem do inwestowania w sferę nowoczesnych usług. Tuż za Polską znalazły się Rosja, Niemcy, Węgry oraz Czechy. Pod względem atrakcyjności dla offshoringu usług, nasz kraj znalazł się natomiast na trzecim miejscu, za Chinami oraz Indiami.

Według badań przeprowadzonych przez The Economist Intelligence Unit w 2004 roku Polska zajęła 5 miejsce po Indiach, Chinach, Czechach i Singapurze. Zestawienie w rankingu opierało się na tak różnorodnych czynnikach wpływających na atrakcyjność inwestycyjną kraju, jak ryzyko polityczne, bliskość rynku, stabilność makroekonomiczna, kwestia bezpieczeństwa, otoczenie prawne, polityka podatkowa, koszty pracy, regulacje związane z zatrudnieniem oraz umiejętności pracowników – języki obce, kwalifikacje, infrastruktura.

To właśnie infrastruktura przesądza, zgodnie z badaniami przeprowadzonymi przez firmę AT Kearney w 2004 r. o tym, że Polska nie znajduje się jeszcze wyżej w rankingach. Fatalny stan dróg, słaba gęstość sieci autostrad, czy mała przepustowość polskich lotnisk nie pozwala Polsce podjąć jeszcze skuteczniejszej walki o zagranicznych inwestorów.

Pomimo tego w Polsce funkcjonuje już wiele centrów usług. Najwięcej z nich stanowią centra finansowo-księgowo, logistyczne oraz centra obsługi klienta. Na zainwestowanie w budowę centrów usługowych w Polsce zdecydowało się wiele firm znanych na rynku globalnym. Liberalizacja rynku usług w Unii Europejskiej powinna wzmocnić jeszcze tendencje do offshoringu, dynamizując rozwój polskiej gospodarki. Jednak dla budowy nowoczesnej gospodarki niezwykle istotne jest przyciąganie centrów usługowych określonego typu, tj. centrów badawczo-rozwojowych (Knowledge Process Offshoring) najbardziej innowacyjnych firm. Mimo pewnych sukcesów również w tym segmencie, w Polsce dominują raczej mniej zaawansowane typy usług dla biznesu (Business Process Offshoring).

7. REASUMPCJA I WNIOSKI

Poczynając od lat 70. ubiegłego wieku wzrasta znaczenie sektora usług w gospodarkach poszczególnych państw. Jest to tendencja występująca we wszystkich krajach, bez względu na poziom ich rozwoju.

Zwiększa się udział sektora usług w tworzeniu wartości dodanej. W krajach rozwiniętych udział przekracza 70%. W Polsce wynosi ok. 65%. Jednak wzrost partycypacji usług w

tworzeniu wartości dodanej w naszym kraju następuje szybciej niż w krajach rozwiniętych, dzięki czemu następuje zmniejszenie dystansu dzielącego Polskę od czołowych krajów.

Wzrost wartości dodanej w sektorze usług następuje we względnie stabilnym tempie. Sektor ten jest mniej wrażliwy na zmiany koniunktury niż sektor produkcyjny. W okresie globalnego kryzysu ekonomicznego usługi były w Polsce sektorem umożliwiającym uzyskanie dodatniego tempa wzrostu gospodarczego.

Wzrostowi udziału sektora usług w wartości dodanej towarzyszy także wzrost udziału pracujących w tym sektorze w liczbie pracujących ogółem. Zmniejsza się zapotrzebowanie na pracę w produkcji, a zwiększa zapotrzebowanie na pracę w usługach, które przyczyniają się do tworzenia nowych miejsc pracy.

Poczynając od 1995 roku w naszym kraju w usługach utworzono 1,6 mln nowych miejsc pracy. W tym samym czasie liczba pracujących w sektorze produkcyjnym obniżyła się o 0,4 mln osób. W 1995 roku udział usług w ogólnej liczbie pracujących wynosił 49,4%, a w 2008 roku 56,7%. W krajach rozwiniętych udział pracujących w usługach przekracza 75%.

Zatrudnienie w usługach wymaga bardzo różnych kwalifikacji, od najwyższych w finansach, bankowości i ubezpieczeniach, do podstawowych w pracach porządkowych. Dlatego też usługi generując miejsca pracy dla osób o różnym poziomie wykształcenia, pełnią niezwykle ważną rolę w gospodarce.

Udział usług w tworzeniu wartości dodanej oraz w liczbie pracujących jest jednym z mierników poziomu rozwoju gospodarczego (oprócz PKB na głowę ludności).

Wzrastającej roli usług w gospodarce towarzyszą zmiany następujące wewnątrz sektora usług. Zwiększa się udział usług rynkowych kosztem usług nierynkowych. Partycypacja usług nierynkowych w tworzeniu wartości dodanej w gospodarce polskiej jest stabilna i wynosi około 15%, a w ogólnej liczbie pracujących nie przekracza 20%.

W Polsce w badanym w opracowaniu okresie istotne zmniejszenie udziału w wartości dodanej i liczbie pracujących sektora usług odnotowano w handlu i naprawach oraz w transporcie gospodarce magazynowej i łączności. Wzrost udziału dotyczy natomiast pośrednictwa finansowego oraz obsługi nieruchomości i firm. W ramach ostatniego z wymienionych działów liczba pracujących w informatyce zwiększyła się w bardzo szybkim tempie (prawie czterokrotnie). Podobne tendencje występują w innych analizowanych krajach.

Jednym z czynników decydujących o rozwoju sektora usług w Polsce są inwestycje zagraniczne (BIZ). O ile w pierwszych latach okresu transformacji inwestorzy zagraniczni interesowali się głównie sektorem produkcji, o tyle w ostatnich latach inwestują głównie w sektor usług, w szczególności w pośrednictwo finansowe oraz obsługę nieruchomości i firm. W latach 2006-2007 w tych dwóch działach dokonano ponad 40% ogólnych BIZ, a w 2008 roku 56%.

Coraz większego znaczenia nabiera międzynarodowa wymiana usług. Światowy eksport usług w latach 1995-2007 wzrastał w tempie szybszym od eksportu towarów, o czym decydował eksport usług realizowany przez kraje rozwinięte. W krajach rozwijających się, w tym w Polsce tempo wzrostu eksportu towarów jest znacznie szybsze niż eksportu usług.

Tempo importu usług w Polsce i innych krajach naszego regionu jest szybsze od tempa ich eksportu. Mimo to kraje te w dalszym ciągu notują dodatnie saldo wymiany usług.

Dynamiczne tempo rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych skutkuje powstaniem społeczeństwa informacyjnego, tj. społeczeństwa dla którego podstawowe znaczenie ma dostęp do komputera, internetu oraz informacji. Najbardziej poszukiwanym towarem staje się informacja oraz usługi związane z jej przetwarzaniem i przesyłaniem.

Wykorzystanie technologii informatycznych powoduje oszczędność kosztów i wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw. W 2008 roku 95% polskich przedsiębiorstw korzystało z komputera, a 93% miało dostęp do internetu. Przedsiębiorstwa w coraz szerszym zakresie korzystają z elektronicznej formy współpracy z odbiorcami, dostawcami i klientami, a także administracją. Problemem wykorzystania narzędzi e-gospodarki do poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw nie jest jednak technologia i sprzęt, ale organizacja elektronicznej gospodarki w przedsiębiorstwach. Dostępny zakres e-usług nie jest odpowiednio dostosowany do obsługi procesów gospodarczych i potrzeb przedsiębiorstw.

Oferta usług administracji publicznej dostępnych przez internet nie jest w Polsce zadowalająca. Wskaźnik dostępności e-administracji w przypadku naszego kraju był w 2007 roku najniższy w Unii Europejskiej i wynosił 25%. Do końca 2008 roku nie została uruchomiona zgodnie z założonymi terminami większość usług e-administracji założonych w Planie Informatyzacji Państwa.

Wyniki badania GUS wykorzystania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w gospodarstwach domowych i przez osoby prywatne wskazują na poprawę wyposażenia gospodarstw w sprzęt komputerowy oraz postęp w rozpowszechnieniu dostępu do internetu i korzystaniu z tej sieci. Liczba gospodarstw domowych posiadających przynajmniej jeden komputer wzrosła w 2008 roku do 7.400 tys. (o 650 tys.), natomiast udział takich gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw zwiększył się z 54% do 59%. W 2008 roku 5,2 mln osób kupowało lub zamawiało przez internet towary lub usługi do użytku prywatnego. Od 2007 roku przybyło 624 tys. kupujących w sieci, a ich udział wzrósł z około 16% do 18% ogółu mieszkańców Polski w wieku 16-74 lata. Łączna wartość zakupów internetowych w 2008 roku pozostała na poziomie 4,5 miliarda złotych, tak jak w 2007 roku. Dynamicznie rozwija się bankowość elektroniczna, zajmująca od lat pozycję najpopularniejszej usługi elektronicznej w Polsce. Pod koniec 2008 roku 7,4 mln osób regularnie korzystało z e-bankowości, a 11,4 mln klientów miało podpisaną umowę bankowości internetowej

W grudniu 2006 roku została przyjęta dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej dotycząca usług na rynku wewnętrznym UE. Celem dyrektywy jest dążenie do uzyskania rzeczywistego rynku wewnętrznego w usługach tak, aby przedsiębiorstwa i konsumenci mogli w pełni korzystać z oferowanych przez wspólny rynek możliwości.

4 marca 2010 roku Sejm uchwalił *ustawę o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*. Implementacja dyrektywy usługowej będzie korzystna dla polskich przedsiębiorców, którzy świadcząc swe usługi poza granicami kraju będą mogli spodziewać się określonych zasad rządzących rynkiem usług w innych państwach członkowskich oraz ogromnego ułatwienia administracyjnego w postaci pojedynczego punktu kontaktowego (PPK). Implementacja zapewni również większe bezpieczeństwo usługobiorcom na naszym rynku.

Spis tabel

Tabela 1	Sekcje gospodarki wg klasyfikacji PKD 2004	4
Tabela 2	Wartość dodana brutto i jej struktura w sektorze usług	8
Tabela 3	Struktura własnościowa wytworzonej wartości dodanej w sektorze usług.....	9
Tabela 4	Pracujący w sektorze usług wg stanu na koniec roku	10
Tabela 5	Podmioty gospodarcze w sektorze usług wg stanu na koniec roku	11
Tabela 6	Zmiany udziału sektora usług w wartości dodanej brutto i w liczbie pracujących*13	
Tabela 7	Zmiany struktury pracujących w sektorze usług w latach 1995-2007	15
Tabela 8	Eksport oraz import towarów i usług w wybranych krajach rozwiniętych i krajach Europy Środkowo-Wschodniej	17
Tabela 9	Eksport i import usług w wybranych krajach rozwiniętych w 1995 i 2007 roku ...	19
Tabela 10	Eksport i import usług w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w 1995 i 2007 roku.....	20
Tabela 11	Inwestycje zagraniczne w sektorze usług (w mln €).....	28

Spis ramek

Ramka 1	Priorytety i cele Planu informatyzacji państwa na lata 2007-2010.....	23
Ramka 2	Priorytety i cele Strategii rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do 2013 r.....	23
Ramka 3	Działanie 8. 2. Wspieranie wdrażania operacyjnego biznesu.....	26

Spis wykresów

Wykres 1	Roczne zmiany PKB oraz wartości dodany brutto w sektorze usług i w sektorze produkcyjnym (ceny stałe w %)	6
Wykres 2	Realny i nominalny wzrost wartości dodanej w sektorze usług i w sektorze produkcyjnym w stosunku do roku 1995 (%)	6
Wykres 3	Zmiany udziału wartości dodanej brutto sektora usług w całkowitej wartości dodanej brutto w latach 1995-2008 (ceny bieżące w %)	7
Wykres 4	Udział sektora usług rynkowych i nierynkowych w wartości dodanej brutto wytworzonej w gospodarce (ceny bieżące, w %)	8
Wykres 5	Zmiany udziału sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto w wybranych krajach w okresie 1995-2008	12
Wykres 6	Zmiany udziału sektora usług w liczbie pracujących w wybranych krajach w okresie 1995-2007	14
Wykres 7	Zmiany udziału pracujących w pośrednictwie finansowym oraz obsłudze nieruchomości i firm w ogólnej liczbie pracujących w sektorze usług	15
Wykres 8	Wzrost eksportu towarów oraz usług w wybranych krajach w 2007 roku w stosunku do 1995 roku	18
Wykres 9	Wzrost importu towarów oraz usług w wybranych krajach w 2007 roku w stosunku do 1995 roku	21
Wykres 10	Wzrost eksportu i importu usług w 2007 roku w stosunku do 1995 roku	21
Wykres 11	Relacja salda wymiany usług do eksportu usług w latach 1995 i 2007	22